KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

formujúca myseľ i srdce

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Tomáš Jablonský

Kto vie nech učí

Vzdelávací materiál III.

Projekt „Kto vie, nech učí“ sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Kód projektu: 312011AKK9 Kód výzvy: OPLZ-PO1/2019/DOP/1.3.1-01

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM ĽUDSKÉ ZDROJE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

www.esf.gov.sk www.minedu.gov.sk www.ludskezdroje.gov.sk www.ku.sk

Katolícka univerzita v Ružomberku

Pedagogická fakulta

Doc. PaedDr. Tomáš Jablonský, PhD.

KTO VIE, NECH UČÍ

Vzdelávací materiál III.

Vzdelávací materiál je výstupom projektu „**Kto vie, nech učí“**

Operačný program: Ľudské zdroje
Spolufinancovaný fondom: Európsky sociálny fond
Prioritná os: Vzdelávanie
Kód výzvy: OPLZ-PO1/2019/DOP/1.3.1-01; 312011AKK9
Investičná priorita: Zlepšenie kvality, efektívnosti a prístupu k terciárnemu ekvivalentnému vzdelávaniu s cieľom zvýšiť počet študujúcich a úroveň vzdelania, najmä v prípade znevýhodnených skupín.
Špecifický cieľ: Zvýšiť kvalitu VŠ vzdelávania a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výskumu a vývoja s cieľom dosiahnuť prepojenie VŠ vzdelávania s potrebami trhu práce.
Hlavný cieľ: Účinnejšie prepojiť teoretické vzdelávanie na akademickej pôde a praktické vzdelávanie v cvičných školách a cvičných školských zariadeniach u študentov Pedagogickej (PF) a Filozofickej fakulty (FF) Katolíckej univerzity (KU) v Ružomberku a dosiahnuť tak skvalitnenie prípravy budúcich pedagógov a odborných pracovníkov.
Podaktivita č. 3: Tvorba podporných metodických a vzdelávacích materiálov

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
2023

ISBN 978-80-561-1039-3

OBSAH

1 Kto sú nadaní žiaci a prečo potrebujú osobitnú pozornosť? 3
2 Ako rozpoznáme nadaného žiaka? 8
3 Ako edukovať nadaných žiakov? 15
4 Ako vytvoriť a realizovať aktivity, ktoré budú pre nadaných žiakov výzvou? 26
ZÁVER 35
LITERATÚRA 36

Podmienky a faktory a spôsoby rozvíjania osobnosti nadaného dieťaťa v školskom prostredí

Venovať sa tejto problematike je dnes veľmi potrebné, keďže nadaní ľudia sú pre spoločnosť potrební z hľadiska rozvoja a napredovania celej society. Je preto nevyhnutné vytvárať pre nadaných vhodné podmienky. Dôležitý je vplyv nielen rodinného, ale vo veľkej miere aj pôsobenia školského prostredia.

1 Kto sú nadaní žiaci a prečo potrebujú osobitnú pozornosť?

Nedostatok tvorivosti v tradičných triedach často nudí nadaných žiakov, ktorí sú vystavení riziku rozčarovania zo školského systému. Môže to spôsobiť odpor k chodeniu do školy alebo sa dokonca rozhodnúť zanechať štúdium ešte pred jeho ukončením. Na druhej strane, niekedy učitelia prehliadajú nadaných žiakov z jednoduchého dôvodu, a to, že sa sústreďujú na pomoc žiakom, ktorí majú problémy, čo znamená, že nadaní žiaci nedostávajú príležitosť na akceleráciu svojich schopností. Školy sa začali zameriavať na podporu žiakov s horšími výsledkami, ale často je to na úkor nadaných žiakov.

Keď sa nadaní žiaci necítia byť výzvou, môžu sa rozhodnúť, že sa do vzdelávacieho systému vôbec nezapoja alebo sa zapoja, no ich výsledky budú pod úrovňou ich akademických schopností. V praxi to môže spôsobiť efekt, že plne kvalifikovaní žiaci sa rozhodnú neprihlásiť na elitné univerzitné programy, čo má obrovský vplyv na celkové schopnosti, kreativitu a funkčnosť našej pracovnej sily.

Bežné postupy v škole neuspokojujú potreby poznávania a formy učenia sa mimoriadne nadaných žiakov. Individuálne prípady nadpriemerne nadaných žiakov, ktoré absolvovali systém našej klasickej školy s klasickými formami a prístupmi, sú dôkazom o škodách napáchaných z nevedomosti, neznalosti problematiky nadania nadaného žiaka a uspokojovania jeho vzdelávacích potrieb. Týmito nekompetentnými a nekvalifikovanými zásahmi prichádzame o nadaných, sami ich spriemerňujeme, stratia sa v mašinérii školy a nakoniec urobíme z nich tiché, nepriebojné, zakríknuté osobnosti alebo problémových jedincov. Aj takto sa prejavuje nedostatočná starostlivosť o nadaných. Ak však škola dokáže ponúknuť vzdelávanie pre nadaných a talentovaných, žiaci pociťujú väčší pocit naplnenia a zažívajú väčšiu angažovanosť vo vzdelávacom systéme ako celku.

Problémy sú v objektívnej situácii školstva, v učiteľoch, ale aj v odborných možnostiach. Ak sa v klasickej triede objaví všeobecne nadaný žiak, ak ho učiteľ identifikuje zistí, že ide o žiaka z nadpriemernými intelektovými schopnosťami, ale bez výraznej špecializácie, väčšinou nevie, ako s ním ďalej postupovať. Nevie, ako rozvíjať jeho nadpriemerné schopnosti a skôr ho necháva prispôsobiť sa a pracovať na úrovni ostatných žiakov. Možno mu zadá príklady navyše alebo ho nechá pomáhať slabším žiakom. Problémom

je aj to, že učiteľ, ktorý u nás na prácu s nadanými deťmi vôbec nie je pripravený. Nadaným žiakom je preto potrebné pripraviť adekvátne podmienky na rozvoj ich potenciálu. Je nepochybné, že na rozvoj svojho nadania a talentu potrebujú aj špeciálne formy vzdelávania a na takéto vzdelávanie aj kvalitne pripravených učiteľov.

Nadanie

Podľa Hartla a Hartlovej[1] nadanie predstavuje *„súbor vlôh ako predpoklad k úspešnému rozvíjaniu schopností, najčastejšie používaných v spojení s jednotlivcami podávajúcimi nadpriemerné výkony pri činnosti telesnej alebo duševnej“*.

V pedagogickom poňatí prevláda tradičná predstava o nadaní ako výnimočnej zložke osobnosti niektorých jednotlivcov, nadanie intelektuálneho typu (osvojovanie cudzích jazykov, umelecký talent). K tomu sú tiež prispôsobované i špeciálne vzdelávacie programy, napríklad školy s rozšíreným vyučovaním niektorých predmetov[2].

Laznibatová[3] pri definícií nadania vychádza z koncepcií, že vysoké nadanie sa netýka len intelektových schopností, ale zahrňuje celú osobnosť. Nadanie nie je len výsledkom vzájomného pôsobenia vnútorných dispozícií, ale aj celkového osobnostného potenciálu a komplexu sociálnych i kultúrnych podmienok pre učenie a podávanie nadpriemerných výkonov.

Pravdepodobne prvou komplexnou definíciou, ktorá vyjadruje nadanie z pedagogického hľadiska – vzhľadom na odlišné učebné potreby nadaných detí, je Marlandova definícia: *„Nadané a talentované sú deti, ktoré sú identifikované kvalifikovanými profesionálmi a ktoré sú vzhľadom na výnimočný potenciál schopné vysokých výkonov. Tieto deti potrebujú na realizáciu svojho prínosu pre spoločnosť vzdelávací program a servis, ktoré bežne neposkytujú regulárne školy*“[4].

Deti schopné vysokého výkonu sú tie, ktoré demonštrujú úspech alebo potencionálne schopnosti v niektorých z nasledujúcich oblastí:

- všeobecná intelektuálna schopnosť,
- špecifické akademické schopnosti,
- tvorivé alebo produktívne myslenie,
- vodcovské schopnosti,
- umelecké schopnosti[5]
-

[1] HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: Psychologický slovník. Praha: Portál, 2009, s. 338. ISBN 978-80-7367-569-1.
[2] PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003, s. 322. ISBN 80-7178-772-8.
[3] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.
[4] JURÁŠKOVÁ, J.: Základy pedagogiky nadaných. Pezinok: Formát, 2003, s. 20. ISBN 80-89005-11-X.
[5] JURÁŠKOVÁ, J.: Základy pedagogiky nadaných. Pezinok: Formát, 2003, ISBN 80-89005-11-X.

Ďalšou známou je definícia J. S. Rezulliho, tvorcu tzv. trojprstencového modelu nadania, v ktorom je nadanie prienikom vysokých schopností, tvorivosti a motivácie:

Obr. 1. Renzulliho trojprstencový model nadania[6]

Nadanie ako pojem zahŕňa rôzne oblasti schopností alebo výkonov jedinca. Preto sa nadanie člení a rozdeľuje do viacerých kategórií. Nadanie podľa Juráškovej[7]možno rozdeliť podľa druhov do širších oblastí:

- intelektové (sú vysoko nadpriemerné všeobecné intelektové schopnosti, viac-menej rovnako rozložené pre rôzne intelektové oblasti),
- akademické (sú vysoké schopnosti pre niektorú akademickú oblasť alebo oblasti, v detskom veku zahrňujúce zväčša niektorý zo školských predmetov (matematika, prírodné vedy, jazyky),
- tvorivé (prejavuje sa vysokými schopnosťami v oblasti tvorivej produkcie),
- vodcovské (sú vysoké schopnosti pre riadenie a reprezentáciu ľudí a iniciovanie udalostí a situácií v prospech ostatných),
- umelecké (sú vysoké schopnosti pre vizuálnu alebo performačnú oblasť umenia).

Nadanie je teda výsledkom interakcie troch základných vlastností – nadpriemerných všeobecných a/alebo špecifických schopností, vysokej úrovne motivácie a vysokej úrovne kreativity. Jednotlivci, ktorí majú potenciál prejavovať nadanie, sú tí, ktorí sú nositeľmi alebo sú schopní rozvíjať tieto vlastnosti a aplikovať ich do niektorej hodnotnej oblasti ľudskej činnosti.

Talent

Mnoho autorov používa pojmy nadanie a talent ako dva rovnocenné pojmy. Iní autori používajú tieto pojmy odlišne. Aj v našom prípade budeme rozlišovať pojmy nadanie a talent,

[6] JURÁŠKOVÁ, J.: Základy pedagogiky nadaných. Pezinok: Formát, 2003, ISBN 80-89005-11-X.
[7] JURÁŠKOVÁ, J.: Základy pedagogiky nadaných. s. 29.

pretože ich nepovažujeme za dva rovnocenné pojmy. V celkovo budeme používať pojem nadanie.

L. Porterová[8] vo svojej definícii rozlišuje nadanie a talent. *„Nadané deti sú tie, ktoré majú oproti svojim rovesníkom vzhľadom na svoju kapacitu výrazný náskok v tempe a komplexnosti učenia v niektorej z oblastí, ktoré sú oceňované a podporované ich sociokultúrou.“*

M. Musil[9] označuje nadanie ako neucelený súhrn priaznivých osobnostných predpokladov na istú tvorivú činnosť vrodených, i výchovou a vlastným úsilím získaných, ktoré však dotyčný jedinec ešte neprejavoval pred okolím a nezriedka ani sám pred sebou. Preto podľa neho talent značí ucelený systém priaznivých osobnostných predpokladov na istú tvorivú činnosť, vrodených, získaných vo vzájomnej súčinnosti s prostredím.

Talent je teda chápaný skôr ako vysoká úroveň rozvoja najmä špeciálnych schopností, k realizácii ktorého sa pripája ešte originalita a tvorivosť. Za talentovaných sa dajú označiť všetci tí jedinci, ktorých nadanie nie je akademické a väčšinou v týchto prípadoch ich talent nekoreluje s vysokým IQ.

Talentovaný jedinec preukazuje svoje nadpriemerné a vysoko špecifické schopnosti najmä v oblasti hudobného, výtvarného a tanečného umenia či športu[10].

Talentom sa spravidla rozumejú vrodené dispozície pre realizáciu rôznych aktivít, ktoré sa manifestujú rýchlym a kvalitným osvojením, ich tvorivým rozvíjaním. Ide o dispozície, ktoré sa nedajú výchovou získať, napríklad v umeleckej či športovej činnosti a pod.

No bez ohľadu na analógie alebo rozdielnosti, nadanie aj talent majú podľa E. Winerovej[11] spoločný triadický model:

1. nadaní jedinci sú predčasne zrelí,
2. potrebujú minimálnu pomoc či posilňovanie od dospelých na zvládnutie odboru, v ktorom sa ich nadanie prejavuje,
3. chcú vyniknúť v oblasti, v ktorej sú nadaní a venujú jej takmer všetok svoj voľný čas bez akéhokoľvek vonkajšieho nátlaku.

Inteligencia

Otázky nadania, konkrétne intelektového, úzko súvisia s problematikou a chápaním pojmu inteligencia. Definovať inteligenciu je pomerne ťažké, a to preto, že sa jedná o celý súbor schopností, ktoré umožňujú jedincovi rýchle pochopiť situáciu, reagovať a hľadať riešenie. Odborníci v oblasti inteligencie hovoria o mentálnych procesoch – komponentoch, ktoré

[8] JURÁŠKOVÁ, J.: Základy pedagogiky nadaných. s. 21.
[9] MUSIL, V.: Cesty k nadaniu. Bratislava: Smena, 1985.
[10] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.
[11] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.

pracujú organizovaným spôsobom. Existujú rôzne usporiadané komponenty, ale za najdôležitejšie môžeme považovať:

- schopnosť učiť sa a ťažiť zo skúseností,
- schopnosť myslieť a uvažovať abstraktne,
- schopnosť prispôsobiť sa podmienkam,
- schopnosť motivovať sám seba na efektívne vyriešenie úlohy[12].

Z psychologického hľadiska Boroš, Ondrišková, Živčová[13] objasňujú pôvod slova *inteligencia* z latinského slova inteligentia, čo znamená chápavosť, súdnosť, rozumnosť. V anglickom jazyku slovo inteligence znamená pochopenie, dôvtip. Uvedení autori uvádzajú historické náhľady tohto slova, ktoré sa menili s vývinom spoločnosti.

Dvojaké ponímanie uvádzajú Průcha, Walterová, Mareš[14] v Pedagogickom slovníku o inteligencii:

1. ide o účelnú alebo úspešnú adaptáciu človeka v kontexte reálneho sveta,
2. schopnosť človeka názorne alebo abstraktne myslieť v rečových, numerických a iných vzťahoch a nájsť riešenie.

Komplexný prístup k inteligencii ponúka americký psychológ Howard Gardner podľa ktorého, sa IQ testy zameriavali iba na logicko-matematický druh inteligencie, a tak zaviedol ďalšie druhy inteligencie - logicko-matematickú, jazykovú, priestorovú, telesno-pohybovú, hudobnú, intrapersonálnu a interpersonálnu. U ľudí sa nachádzajú všetky tieto druhy, len každý ich má rozvinuté na inej kvalitatívnej úrovni.

Tvorivosť

Průcha, Walterová a Mareš[15] označujú tvorivosť ako duševnú schopnosť vychádzajúcu z poznávacích i motivačných procesov, v ktorej hrá dôležitú úlohu inšpirácia, fantázia, intuícia. Proces tvorivosti má niekoľko etáp. Podporuje ju vysoká inteligencia, potreba sebarealizácie.

Vzťahom inteligencie a tvorivosti sa psychológovia zaoberali v súvislosti s problematikou tvorivého myslenia. Na základe porovnávacích analýz v tejto oblasti platí všeobecne, že vysoká inteligencia sa môže spájať aj s nižšou úrovňou tvorivosti, ale vysoká úroveň tvorivosti myslenia sa nevyskytuje s veľmi nízkou úrovňou inteligencie. Tvorivosť sa považuje za jednu z rozhodujúcich zložiek nadania a za závažný faktor podieľajúci sa na štruktúre intelektových schopností.

---

[12] OSTATNÍKOVÁ, D. – LAZNIBATOVÁ, J. – JURÁŠKOVÁ, J.: Spoznajte nadané dieťa. Bratislava: Asklepion, 2003. ISBN 80-7167-068-5.
[13] BOROŠ, J. – ONDRIŠKOVÁ, E. – ŽIVČICOVÁ, E.: Psychológia. Bratislava: IRIS, 1999, s. 139. ISBN 80-88778-87-5.
[14] PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. s. 88.
[15] PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. s. 253.

Za ukazovatele tvorivosti podľa Khatena[16] sa pokladajú:

- *fluencia* – plynulosť, schopnosť pohotovo a ľahko tvoriť čo najviac produktov rôzneho druhu,
- *flexibilita* – pružnosť, schopnosť pružne vytvárať rôznorodé riešenia problémov,
- *originalita* – novosť, schopnosť vymýšľať nezvyčajné možnosti, neobvyklé súvislosti,
- *elaborácia* – vypracovanie, schopnosť vypracovať detaily riešenia úloh.

Za vrchol využívania tvorivosti vo vzdelávaní a výchove nadaných považujeme používanie heuristických metód, uvádza Zelina[17] Heuristické metódy sú najkomplexnejšími metódami rozvíjania tvorivosti. Využívajú kognitívne i nekognitívne schopnosti osobnosti, obsahujú divergentné, ale aj konvergentné myslenie.

Jednou zo základných zvláštností výchovy nadaných detí je ich rozvíjanie pomocou tvorivých úloh, výcvikov tvorivosti. Rozpoznávame tri oblasti, kde sa uplatňuje tvorivosť:

1) rozvíjanie kognitívnej a senzomotorickej tvorivosti,
2) rozvíjanie tvorivosti v nonkognitívnych oblastiach osobnosti,
3) implementácia heuristických metód výchovy do výchovy a vzdelávania nadaných.

Zelina[18] ďalej upozorňuje na menšie uplatňovanie tvorivosti v rozvíjaní nonkognitívnych funkcií nadaných, presnejšie tvorivú emocionalitu, motiváciu pre tvorivosť, tvorivú motiváciu, tvorivosť v oblasti osvojovania si prosocionálneho správania, metakognitívnu oblasť.

2 Ako rozpoznáme nadaného žiaka?

Poznať charakteristiku nadaného žiaka je nevyhnutné pre pedagogickú prax. Niekedy sa môže takýto žiak zdať ako náladový a neposlušný ale v podstate môže ísť o nerozpoznaného nadaného žiaka.

Podľa Národnej spoločnosti pre nadaných a talentovaných (NSGT) je spôsob, akým americké ministerstvo školstva v roku 1993 definovalo nadanie, najširší a najkomplexnejší. Nadanie definovali ako „deti a mládež s výnimočným talentom, ktoré dosahujú alebo vykazujú potenciál dosahovať pozoruhodne vysoké výkony v porovnaní s ostatnými v ich veku, skúsenostiach alebo prostredí“. Na druhej strane, Národná asociácia pre nadané deti (NAGC) odrádza od striktnej definície nadania a namiesto toho uvádza nasledujúce tvrdenie:

NAGC sa neprikláňa k žiadnej teórii o povahe ľudských schopností alebo ich pôvode. Tvrdí, že existujú deti, ktoré vykazujú vysokú výkonnosť alebo ktoré majú na to potenciál, a že máme

[16] JABLONSKÝ, T.: Nie zakopuj talentu. Toruń: DRUK-TOR, 2009. s. 31. ISBN 978-83-61095-23-1.
[17] ZELINA, M.: Výchova nadaných detí. In: Rodina a škola. 1999, roč. 47, č. 9, s. 7.
[18] ZELINA, M.: Výchova nadaných detí. s. 7.

povinnosť poskytnúť optimálne vzdelávacie skúsenosti, aby sa v prospech jednotlivca a spoločnosti plne rozvinulo nadanie čo najväčšieho počtu detí.

J. Laznibatová[19] popisuje nadaného žiaka v troch základných oblastiach:

1. ***Všeobecné znaky*** – veľká energia, vitalita, široké spektrum záujmov, bohatý slovník, pochopenie významu cudzích slov a ich používanie, záujem o podstatu vecí, vynikajúca pamäť a pozornosť, celkovo nízka unaviteľnosť v duševných činnostiach, záujem o náročné témy, ako je filozofia, etika, náboženstvo a sklony viesť diskusie na tieto témy.
2. ***Tvorivé znaky*** – intelektová hravosť, bohatá fantázia, množstvo originálnych nápadov, pružnosť a hravosť myslenia, originalita pri riešení úloh rôzneho typu, úsilie o jedinečnosť a neopakovateľnosť nápadov v prácach, úžasná predstavivosť, výbušnosť, prudká reakcia, emocionálna citlivosť a zraniteľnosť.
3. ***Učebné znaky*** – rýchle tempo učenia, ľahké učenie a radosť z každej intelektuálnej aktivity, bystrosť pri pozorovaní, schopnosť rozoznať všetky detaily, kreatívne myslenie, schopnosť nájsť viacero alternatív riešenia problému, neúnavnosť pri hľadaní informácií, správne zovšeobecnenie, schopnosť kritického a sebakritického myslenia a perfekcionizmus.

Podľa Winebrennerovej[20] môžeme charakterizovať nadaných žiakov z dvoch hľadísk, a to z pozitívneho a negatívneho. Toto delenie je zaujímavé, pretože upozorňuje na skutočnosť, že aj s prejavmi vysoko nadaného žiaka sa môžu spojiť výchovné i vzdelávacie komplikácie. Uvedieme aspoň niektoré prejavy s obidvoch hľadísk:

Pozitívne prejavy:

- môžu byť extrémne vyspelé v ktorejkoľvek oblasti učenia a výkonu,
- môžu mať na svoj vek širokú slovnú zásobu a vyspelý verbálny prejav,
- môžu mať neuveriteľnú pamäť,
- niektoré veci sa naučia veľmi rýchlo bez pomoci druhých,
- môžu dávať prednosť komplexným a náročným úlohám,
- môžu byť nadšení a ostražití pozorovatelia,
- môžu mať zvýšený zmysel pre spravodlivosť, morálku a fair play, môžu sa zaujímať o globálne problémy a iné.

Negatívne prejavy:

- odmietajú prácu alebo pracujú nedbalo,
- protestujú proti rutinnej a predvídateľnej práci,
- odmietajú určovanie práce a príkazy,
- bývajú panovačné k učiteľom aj spolužiakom,

[19] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.
[20] FOŘTÍK, V. – FOŘTÍKOVÁ, J.: Nadané dítě a rozvoj jeho schopností. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.

- sú netolerantné k nedokonalostiam svojim ako aj ostatných,
- precitlivene reagujú na kritiku, ľahko sa rozplačú,
- odmietajú sa podriadiť.

Toto sú len teoretické poznatky o tom, ako sa prejavuje nadané dieťa, aké má charakteristické znaky, v čom vyniká. Aby sme však lepšie mohli porozumieť tejto problematike, uvádzame aj črty nadaných žiakov, ktoré môžeme pozorovať v pedagogickej praxi oproti bystrým žiakom.

Laznibatová[21] uvádza tieto rozdiely medzi bystrým a nadaným žiakom podľa Cvetkoviča – Laya:

Tabuľka 1 Rozdiely medzi bystrým a nadaným žiakom

bystrý žiak	**nadaný žiak**
- vie odpovede	- kladie otázky
- zaujíma sa	- je zvedavý
- má dobré nápady	- má neobvyklé nápady
- snaží sa dobre obstáť v skúškach	- aj keď sa nesnaží, dobre urobí skúšky aj testy
- odpovedá na otázky	- zaujíma sa o detaily, rozpracúva, dokončuje
- je vodcom skupiny	- je samostatný, často pracuje sám
- počúva so záujmom	- preukazuje silné emócie, pri tom čo počuje
- ľahko sa učí	- všetko už vie
- je obľúbený u rovesníkov	- viac mu vyhovuje spoločnosť starších detí s dospelých
- chápe významy	- samostatne robí závery
- vymýšľa úlohy a úspešne ich rieši	- iniciuje projekty
- mierne prijíma úlohy a poslušne ich vykonáva	- úlohy prijíma kriticky a ak ho zaujímajú, intenzívne a so záujmom sa im venuje
- presne kopíruje zadané úlohy	- vytvára nové riešenia
- je spokojný s vlastným učením	- je sebakritický

[21] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 87. ISBN 80-88778-32-8.

Hříbková[22] upozorňuje na vystriedanie *jednodimenzionálneho* poňatia nadania, kde v centre pozornosti boli len rozumové schopnosti, na *multidimenzionálne*, ktoré zahrňuje vysoké rozvinuté schopnosti ako jeden z predpokladov k podávaniu mimoriadnych výkonov. Rovnako na výsledok činností vplývajú aj nonkognitívne faktory a osobnostné vlastnosti žiaka ako sú motivácia, emócie, sebaobraz alebo sociálne faktory a pod.

Kognitívne charakteristiky

Žiaka môžeme považovať za intelektovo nadané ak dosiahne v dvoch na sebe nezávislých vyšetreniach IQ 130 a viac za predpokladu, že úrovne tvorivosti a sociability sa pohybujú aspoň v pásme priemeru. Keďže sa nadanie vyvíja, je dôležité ho odborne sledovať.[23]

Odlišnosti nadaných od bežnej populácie sa v tejto oblasti objavujú už vo veľmi ranom veku. Laznibatová[24], Limont[25] uvádzajú, že už v najnižších vekových kategóriách (približne od prvého polroka života do dvoch rokov) sú nadaní v mnohých aspektoch nadpriemerní oproti svojim rovesníkom. Rovnako je mimoriadne skorý vývin matematických schopností, ktorý začína spontánnym narábaním s číslami v bežnom živote (napr. čísla dopravných prostriedkov).

Špecifický kognitívny vývin nadaných sa podľa Urbana[26] prejavuje aj v ich efektívnom a rýchlom chápaní, abstraktnom a analogickom myslení, symbolickom myslení, schopnosti klasifikácie a reflexnom myslení. Okrem toho sa nadaní vyznačujú výbornou pamäťou, originalitou, silnou schopnosťou koncentrácie. Pre takéto deti je charakteristické, že dokážu zvládnuť, spracovať, naučiť sa a fixovať veľké kvantum učebnej látky za podstatne kratší čas ako ich nenadaní rovesníci. Ďalej majú prepracovanú reč, ktorá je plynulá a bohatá na zložité prvky.

Osobnostné charakteristiky

Nadané deti nie sú výnimočné len svojimi vysoko nadpriemernými intelektovými schopnosťami, ale aj určitými charakteristikami osobnosti, ktoré sa u nich, napriek individuálnej variabilite, často vyskytujú.

Mesárošová[27] charakteristiky osobnosti nadaných poňala ako črty, ktoré sú typické aj pre všetkých géniov z histórie. Zmieňuje sa najmä o protikladnosti niektorých významných vlastností. Typickou je pre nich sebadôvera a neistota. Sebadôvera je dôležitým aspektom pri sebapresadzovaní nadanej osobnosti. Typická je aj sila Ja, s ktorou ľahšie prekonávajú prípadnú

---

[22] HŘÍBKOVÁ, L.: Nadání a nadaní. Praha: Grada, 2009. s. 14. ISBN 978-80-247-1998-6.

[23] *Metodické pokyny na zaraďovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov pre intelektovo nadaných žiakov, č. CD-2005-19376/26377-1:091schválené Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 25. augusta 2005 s platnosťou od 1. septembra 2005, aktualizované k 1. septembru 2008*. VÚDPAP, 2008. Dostupné na internete < http://www.vudpap.sk/sk/projekty >

[24] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.

[25] LIMONT, W.: Teoria i praktyka edukacji uczniow zdolnych. Krakow: Impuls, 2004.

[26] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.

[27] MESÁROŠOVÁ M.: Nadané dieťa. Poznávanie a rozvíjanie ich osobnosti. Prešov: Manacon, 1998. ISBN 80-85668-64-5.

kritiku. Táto sila hraničí až s aroganciou. Zároveň sa u nich objavuje neistota, a neustále pochybnosti o sebe, o svojej práci, či dokonca strach, že by sa ich nadanie mohlo vytratiť. Iný protipól tvorí prosociálnosť a sebeckosť. Prosociálnosť je obsiahnutá v každom diele, zatiaľ čo sebeckosť sa vyskytuje celkom výrazne. „Musí svoju prácu klásť na prvé miesto pred všetkým iným, vrátane sociálnych povinností, osobných vzťahov a potrieb iných“[28].

Aj podľa Musila[29] sa v nadaných stretáva mnoho protichodných osobnostných vlastností. Uvádza ambivalenciu v oblasti temperamentu, ktorý predstavuje introverzia a extroverzia. Zo svojich skúseností uvádza, že nadaní sa nedajú označiť ani za introvertov ani za extrovertov a že obe tieto tendencie v nich majú silné zastúpenie. Introverzia sa prejavuje najmä ich bohatým vnútorným životom, ktorý však potrebuje mnoho sociálnych podnetov. To, že výsledky uplatnenia svojho talentu takmer vždy adresujú druhým je naopak jasným prejavom extroverzie. Ako sa temperament nadaného prejaví závisí v mnohom od povahy danej situácie.

Mnohé z charakteristík ich osobnosti sú viazané práve na ich silnú motiváciu a potrebu dosiahnuť uspokojivý výsledok vo svojej činnosti. Často sa objavuje perfekcionizmus a sebakritika, ktorá sa často odráža na ich sebadôvere. Silná je aj potreba dosiahnuť najlepšie výsledky, pričom pokiaľ si nie sú isté, že danú činnosť odvedú na sto percent, často odmietajú pracovať[30].

Pre nadané deti je charakteristická väčšia miera kreativity v porovnaní s bežnou populáciou[31].

Torrance[32] upozornil na to, že intelektuálne nadané deti sa stávajú nepopulárnymi medzi rovesníkmi či učiteľmi práve pre ich charakterové vlastnosti.

Emocionálne charakteristiky

Emocionálny vývin nadaných jednotlivcov so sebou nesie mnohé špecifiká. Často neprebieha v súlade s ich intelektovým vývinom. Opäť tu nastáva vývinová disproporcia, kedy sa na jednej strane môže prejavovať prekvapivá emocionálna zrelosť týchto detí a na druhej neadekvátna detinskosť, ako uvádza Musil[33]. Táto zrelosť sa prejavuje triezvosťou, vážnosťou, vyrovnanosťou osobnosti a vysokou rezistenciou voči frustrácií. Naopak detinskosť sa vyznačuje náladovosťou, trucovitosťou a negativizmom. Vysoká rozumová úroveň týchto detí tiež podľa autora občas paradoxne napomáha rozvinutým úzkostným fantáziám a nočným strachom.

---

[28] MESÁROŠOVÁ M.: Nadané dieťa. Poznávanie a rozvíjanie ich osobnosti. s. 50.
[29] DOČKAL, V.: Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-840-3.
[30] FOŘTÍK, V. – FOŘTÍKOVÁ, J.: Nadané díte a rozvoj jeho schopností. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.
[31] SZOBIOVÁ, E. – ŠUPLATOVÁ, L.: Tvorivosť a osobnostné vlastnosti nadaných detí. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa, roč. 41, 2006, č. 3., s. 195 – 208.
[32] MESÁROŠOVÁ M.: Nadané dieťa. Poznávanie a rozvíjanie ich osobnosti. Prešov: Manacon, 1998. ISBN 80-85668-64-5.
[33] MUSIL, V.: Cesty k nadaniu. Bratislava: Smena, 1985.

Taktiež Laznibatová[34] uvádza, že sprievodným znakom intelektového nadania je spravidla veľká citlivosť týchto detí. Sú zraniteľnejšie, citlivejšie, s tendenciou k precitlivenosti v porovnaní s ostatnými deťmi. *„Špecifiká emocionálneho vývinu nadaných sa objavujú už v ranom veku, okolo 2-4 rokov. Charakteristickým znakom emocionálnej lability je zvýšená plačlivosť“.*

Inou formou citlivosti je istá forma neprístupnosti spojená so selektívnou komunikáciou. Už u malých detí sa objavuje tendencia, že nemajú rady, ak sa ich niekto dotýka, dokonca si sami veľmi rýchlo filtrujú, s kým sa chcú rozprávať a komu nepovedia ani slovo. Výnimkou môže byť len jedna osoba, a to najčastejšie matka, ku ktorej takmer vždy majú silný emocionálny vzťah. Stáva sa dokonca, že aj otec niekedy zostáva na úrovni dieťaťom odmietanej (hoci aspoň tolerovanej) osoby.

Nadané deti často trpia stresom či osamelosťou, najmä kvôli stigme mudráctva, ktorú im prisudzuje okolie. Dochádza k skresleniu self-konceptu, čo spôsobí ďalšie neadekvátne reakcie. Sekundárne sa eviduje tendencia k uzavretosti, neprístupnosti, introverzii, ťažšej prispôsobivosti až neprispôsobilosti a individualizmu[35].

Nadaný jedinec je pozoruhodne racionálny a napriek tomu otvorenejší aj iracionálnym impulzom. Kladné emočné ladenie, životný optimizmus a vyrovnanosť zvyknú striedať intenzívne emočné vzplanutia a zvraty. Nadaných však charakterizuje aj schopnosť zladiť tieto protichodné pochody.

Sociálno-interakčné charakteristiky

„Oblasť emocionality a sociability podľa názorov väčšiny odborníkov celkovo ovplyvňuje realizáciu potenciálu nadaných jedincov“[36].

Mesárošová[37] uvádza, že pohľady slovenských autorov na oblasť sociálnych vzťahov nadaného dieťaťa v kolektíve sa odlišujú. Je to spôsobené rozvojom problematiky výskumu nadaných detí na Slovensku. Pred vznikom samostatného systému vzdelávania nadaných sa píše o vzťahoch nadaný v kolektívne nenadaných a po jeho vzniku už aj ako nadaný v kolektíve nadaných.

Sociálno-interakčná oblasť je však práve tou oblasťou, v ktorej sú odchýlky nadaných obzvlášť výrazné oproti bežnej populácii. Roedell, Jackson, Robinson zistili vzťah medzi inteligenciou nadaných a ich sociálnymi vedomosťami. Vzťah medzi inteligenciou a ich sociálnym

[34] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 226. ISBN 80-88778-32-8.
[35] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. s. 227.
[36] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. s. 265.
[37] MESÁROŠOVÁ M.: Nadané dieťa. Poznávanie a rozvíjanie ich osobnosti. Prešov: Manacon, 1998. ISBN 80-85668-64-5.

správaním podľa autorov nie je. Preto bývajú považované za neprispôsobivé až problémové deti[38].

Na druhej strane sa však uvádzajú aj ich tendencie k extroverzii, ktoré sa prejavujú snahou začleniť sa do kolektívu.

V prípade nadaných je špecifikom aj ich výber sociálnych kontaktov. Často medzi rovesníkmi nenachádzajú adekvátnych partnerov[39]. Na druhej strane si hľadajú sociálne kontakty medzi staršími alevo dospelými osobami. Ak si vo svojom sociálnom okolí nenájdu rovnocenného partnera na komunikáciu, zvyčajne sa prejavujú ako individualisti. V bežných triedach je typické, že sú deti vedené jedným alebo dvoma vodcami.

V triedach nadaných sociometrické zistenia potvrdzujú, že najčastejšie ide o dyadické vzťahy a výnimočne vznikajú priateľstvá troch alebo štyroch detí navzájom[40].

Dočkal[41] upozorňuje na problémy, ktoré intelektovo nadaný žiak prežíva v kolektíve nenadaných. Jeho nenadaní rovesníci mu často pripadajú veľmi nechápaví až hlúpi, čo autor považuje za jednu z možných príčin neskoršieho provokatívneho sebavedomia či arogancie, ktoré sú v interakciách nežiaduce.

Snáď najdramatickejším problémom nadaných býva intelektovo-emocionálna a intelektovo-sociálna diskrepancia. *„Do tohto problému vyúsťujú takmer všetky opisované ťažkosti. Na zaostávaní emocionálneho zrenia nadaného jedinca majú veľký podiel všetky osoby z jeho prostredia, ktoré ho svojimi neadekvátnymi postojmi, predsudkami a stereotypmi (vrátane toho, ako má talent vyzerať) privádzajú do takmer neriešiteľnej dilemy“*[42].

Fyziologické charakteristiky

Nadané deti sa značne odlišujú od rovesníkov aj po fyziologickej stránke. *„Často býva popisované relatívne zaostávanie motorického vývinu šesťročných intelektovo nadaných detí, ktoré však obyčajne rýchlo dobehnú“*[43]. Zaostávanie sa prejavuje v hrubej aj v jemnej motorike. Na nedostatky jemnej motoriky sa berie ohľad najmä pri nástupe do školy (v triedach pre nadaných), kedy nie sú nútené písať písaným písmom.

---

[38] LAZNIBATOVÁ, J.: Sociálne vzťahy a atmosféra výchovno-vzdelávacieho procesu v triedach pre nadané deti. In Zborník příspěvků, č. 3. Šlapanice u Brna, 5. Zjazd Asociácie školskej psychológie SR a ČR, 1998, [cit. 31. 1. 2009]. Dostupné na internete< http://www.lfhk.cuni.cz/mares/sp/casopis/98/clanky/laznibatova_sb.htm >
[39] LAZNIBATOVÁ, J. – MAČIŠÁKOVÁ, V.: Osobnostné, sociálne a emocionálne charakteristiky vývinu intelektovo nadaných. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa, roč. 35, 2000, č. 4, s. 304.
[40] LAZNIBATOVÁ, J. – MAČIŠÁKOVÁ, V.: Osobnostné, sociálne a emocionálne charakteristiky vývinu intelektovo nadaných. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa, roč. 35, 2000, č. 4, s. 304 - 322.
[41] DOČKAL, V.: Psychológia nadania. Bratislava: SPN, 1987, s. 26.
[42] DOČKAL, V.: Psychológia nadania. Bratislava: SPN, 1987, s. 162.
[43] DOČKAL, V.: Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý. Praha: Lidové noviny, 2005. s.181. ISBN 80-7106-840-3.

U nadaných detí sa objavujú aj psychosomatické problémy ako dôsledok vnútorného popudu vyhnúť sa problému, ktorý nevedia riešiť[44].

Ako uvádza Mesárošová[45] medzi nadanými sa vyskytujú aj deti, ktoré majú rôznu formu postihnutia, alebo vývinovej chyby, pričom majú vysoké intelektové schopnosti. Pre tieto deti sa používa pojem dvakrát výnimočný. Výskum Dohnányiovej, Laznibatovej, Ostatníkovej (2001) ukázal, že nadané deti majú nižšiu hladinu testosterónu oproti rovesníkom a je porovnateľná medzi pohlaviami, čo je príčinou lepšieho výkonu v úlohách priestorovej predstavivosti.

„Ďalším možným špecifickým prejavom týchto detí je hyperaktivita, prejavujúca sa ako výbušnosť až impulzívnosť“. Tento fakt sa tiež zohľadňuje v prístupe k deťom na vyučovaní, kedy majú voľnejší režim (napríklad sa môžu počas hodiny prechádzať po triede)[46].

Nadaní žiaci sú teda osoby, ktoré sú potenciálne nadpriemerné v jednej alebo viacerých oblastiach rozvoja (fyzickej, sociálnej, tvorivej, intelektuálnej). Vďaka týmto pokročilým schopnostiam potrebujú títo žiaci mimoriadne príležitosti na upokojenie svojej výnimočnej mysle. Preto aj ich vyučovanie si vyžaduje mimoriadne plánovanie a premyslené strategické plánovanie. Nadaný žiak potrebuje postupné a hĺbkové učenie. Títo žiaci sa vymykajú stanoveným normám bežného vzdelávacieho prostredia. A potrebujú správne zaobchádzanie a podporu, aby sa mohli sociálne rozvíjať a prospievať v heterogénnej skupine.

3 Ako edukovať nadaných žiakov?

Vzdelávanie nadaných žiakov má však určité odlišnosti a špecifiká, ktoré sa v nasledujúcej kapitole pokúsime priblížiť.

Edukácia nadaných žiakov v škole a ich potreby

Vzdelávanie nadaných žiakov, formy, metódy a obsah aplikovaný v edukácii nadaných, vychádza z ich osobitných špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Ich potreby odrážajú ich špecifické charakteristiky v kognitívnej oblasti, ale aj v oblasti sociálno-emocionálnej. Špeciálnymi vzdelávacími prístupmi sa sleduje nielen adekvátny rozvoj ich poznávacích schopností, ich intelektového nadania, ale aj prevencia, prípadne eliminácia nežiadúcich prejavov, ktoré sa u nadaných môžu manifestovať pri nedostatočnom alebo nevhodnom vzdelávacom prístupe.[47]

---

[44] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.
[45] MESÁROŠOVÁ M.: Nadané dieťa. Poznávanie a rozvíjanie ich osobnosti. Prešov: Manacon, 1998. ISBN 80-85668-64-5.
[46] LAZNIBATOVÁ, J.: Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 268. ISBN 80-88778-32-8.
[47] Dostupné na: http://www.centrumnadania.sk//

Pedagogická teória pokladá nadané deti za žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Naša legislatíva takto upravila postavenie intelektovo nadaných žiakov článkom II zákona č. 5/2005 Z. z s účinnosťou od 1. februára 2005. Tým sa pre nich otvorili všetky možnosti špeciálnej výchovy a vzdelávania, vrátane individuálneho postupu podľa výchovno-vzdelávacieho programu pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. [48]

Vyhláška MŠ SR v zákone č. 307/2008 Z. z z 23. júla 2008 o výchove a vzdelávaní žiakov z intelektovým nadaním upravuje podrobnosti o diagnostike, výchove a vzdelávaní, prijímaní a priebehu vzdelávania žiakov s intelektovým nadaním v základných a stredných školách.[49]

Výchovno-vzdelávací systém pre nadané deti musí byť pružný a flexibilný a musí vytvoriť podmienky pre rozvoj individuálnych predpokladov a potrieb, na rozvoj ich špecifických záujmov. Pri výchove a vzdelávaní nadaných je potrebné vychádzať nie z tézy „všetkým rovnako“, ale z tézy „každému podľa toho, koľko a čo potrebuje. [50]

Jednou z foriem je poskytnúť žiakom v škole možnosti:

- vyjadriť sa k tomu, čo sa im páči a čo nie,
- vyjadriť sa k svojim schopnostiam,
- vyjadriť sa k hodnoteniu svojich výkonov,
- vyjadriť sa k vzťahu s učiteľom,
- vyjadriť sa k vzťahu so spolužiakmi,
- vyjadriť sa k vzťahu s rodičmi.

Vzdelávanie nadaných žiakov v škole sa môže realizovať v týchto oblastiach: [51]

1. Všímať si rozvoj myslenia, dávať im úlohy navyše, kde môžu uplatniť radosť z objavovania, radosť z vlastného riešenia formou kvízov, olympiád, odporúčanej literatúry a kníh.
2. Poznať osobnostné vlastnosti žiakov, hovoriť s nimi o tom, ktoré vlastnosti ich osobnosti im pomáhajú, resp. nepomáhajú pri učení sa, pri poznávaní a riešení problémov. Hľadať spolu so žiakmi spôsoby ako upraviť nežiadúce vlastnosti, črty osobnosti a rozvíjať pozitívne vlastnosti.
3. Je potrebné formovať záujmy a motiváciu týchto žiakov v smere nadania. Využiť krúžkovú a klubovú činnosť, čítať životopisy vedcov, vynálezcov, umelcov a športovcov, akceptovať ich nadanie a záujem o to, čo v ostatnom čase robili.

[48] Dostupné na: http.//www.statpedu.sk//
[49] Dostupné na: http://www.minedu.sk/data/USERDATA/Legislativa/Vyhlasky/2008_307.pdf.
[50] LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava. IRIS, 2001.
[51] BOROŠ, J.: *Príručka pre výchovných poradcov*. Bratislava: SPN, 1980.

4. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať tvorivosti a divergentnému mysleniu. Potrebné je rozvíjať fantáziu takými úlohami, kde je dôležité vymýšľať, domýšľať a podobne. Dávať im problémové úlohy na uplatnenie fantázie.
5. Výchovný poradca, ale tiež vyučujúci a vychovávatelia by mali venovať pozornosť tomu, aby sa odstránili brzdiace a prekážajúce faktory pri rozvíjaní nadania žiakov, napr. nedostatok kníh, papiera.
6. Pedagóg pri práci s nadanými deťmi musí mať osobitné postoje: učí žiakov vidieť problém, nájsť ho a formulovať.

Metódy, ktoré sa používajú pri výchove a vzdelávaní nadaných sú heuristické, rozhovorové, diskusné a metódy samostatnej práce žiaka. Sú orientované tak, aby boli zapojené všetky oblasti – kognitívna, afektívna, intuitívna a i senzomotorická. Metódy výučby smerujú deti k tomu, aby sa naučili nájsť, odhaliť pravidlo, zákonitosť, namiesto priameho vysvetlenia učiteľom. Takýto prístup je pre deti podnetnejší.[52]

Organizácia vyučovania nadaných žiakov v triedach je voľnejšia, dieťa môže počas vyučovania opustiť triedu, nie sú určené klasické 45 - minútové vyučovacie hodiny, na hodiny a prestávky sa nezvoní, pracuje sa diferencovane podľa schopností, tempa žiakov, úrovne pozornosti, výdrže a zaujatia daným problémom. Vyučovanie prebieha podľa predpísaných učebných osnov, ktoré si učiteľky upravujú podľa predpokladaných a zdokumentovaných schopností a výkonov žiakov v dvoch smeroch: [53]

1. zúženie klasicky predpísaného učiva, ktoré sa prakticky v experimentálnej triede zrealizujú za kratší čas,
2. rozšírenie predpísaného učiva s prehĺbením jednotlivých tematických celkov.

Súčasťou vzdelávania nadaných podľa projektu je aj vypracovanie záverečnej ročníkovej práce. Táto práca je zavŕšením snahy, kreativity nadaných detí, kde dieťa zužitkuje svoje vedomosti a tvorivé schopnosti v téme, ktorú si samo vybralo. Cieľom ročníkovej práce je získať skúsenosti v samoštúdiu, poskytnúť deťom možnosť prezentovať sa v oblasti ich záujmu, v neposlednom rade tiež postupne sa učiť koncipovať myšlienky a prezentovať ich. Súčasťou tejto práce je aj verejná obhajoba.

Nadaní potrebujú veľa rôznych, dostatočne výrazných podnetov. Majú niekedy až zarážajúce vedomosti z oblastí, o ktorú sa osobitne zaujímajú. Vo vyučovaní im však nestačí len podať isté fakty navyše a očakávať, že sa ich naučia. Nadaní jedinci spracúvajú a vytvárajú fakty odlišným spôsobom. Ich schopnosti nemožno redukovať na jednoduché zapamätanie si väčšej kvantity informácií.

---

[52] LAZNIBATOVÁ, J. – JURÁŠKOVÁ, J.: Nové prístupy k vzdelávaniu nadaných detí. In: *Pedagogické rozhľady*. 2000, roč. 9, č. 3. s. 18.
[53] LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2001.

Nadaní žiaci podľa J. Feldhusena (in Jurášková, 2003) potrebujú prístup k podnetom a aktivitám, ktoré súvisia s ich nadaním. Charakterizuje špeciálne vzdelávacie potreby nadaných ako:

1. maximálne osvojenie základných zručností a pojmov,
2. učebné aktivity na vhodnej úrovni a vo vhodnom tempe,
3. skúsenosti v kreatívnom myslení a riešení problémov,
4. rozvíjanie konvergentných schopností, najmä v logickej dedukcii a konvergentnom riešení problémov,
5. stimulácia predstavivosti, obrazotvornosti, priestorových schopností,
6. rozvíjanie sebauvedomovania a akceptácia vlastných schopností, záujmov a potrieb,
7. rozvíjanie vytvárania a vypĺňania vysokých cieľov a ašpirácií,
8. prístup k rôznym oblastiam štúdia, umenia, profesií,
9. rozvíjanie nezávislosti, sebariadenia a disciplíny v učení,
10. poskytovanie príležitostí na interakciu s inými nadanými žiakmi,
11. poskytovanie veľkého množstva informácií o rozličných témach. [54]

Vzdelávacie potreby nadaných možno rozdeliť do niekoľkých širších okruhov. Tie sa v podstate kryjú so zásadami, ktoré treba uplatňovať v edukačnom procese s nadanými žiakmi.

- ***Potreba adekvátnej stimulácie***

Intelektovo nadaní neznášajú dril, mechanické aktivity a jednoduché úlohy. Potrebujú aktivity a podnety, ktoré sú až nad hranicou ich skúseností, aby v učebnom procese využili aj mozgový potenciál, vyššie úrovne myslenia. S touto potrebou súvisí i požiadavka poskytovania dostatočného množstva nových informácií.

- ***Potreba adekvátneho kurikula***

Na zabezpečenie efektívnosti pôsobenia stimulov na rozvoj nadaných detí treba modifikovať tak obsah, metódy, ako aj formy vzdelávania.

- ***Potreba korektnej komunikácie***

Nadané deti netolerujú autoritu a direktívny prístup. Rady vyjadrujú názor alebo nesúhlas s dospelým. Tento prejav nadaných treba podporovať, pretože otvorená komunikácia, akceptujúca rôzne argumenty, je jedným z predpokladov rozvíjania tvorivého myslenia. Nadané deti sú vzhľadom na perfekcionizmus a ctižiadostivosť citlivé k negatívnemu hodnoteniu a porovnávaniu s výkonom ostatných. Nevhodné sú preto i súťaživé aktivity.

[54] JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003.

- ***Potreba adekvátneho úzkeho sociálneho prostredia***

Nadaní sa v kolektíve vrstovníkov z bežnej populácie môžu cítiť osamotení a nepochopení. Potrebujú partnerov na komunikáciu, preto vyhľadávajú spoločnosť starších detí a dospelých. Podľa M. Pascha (1998) nadaní a talentovaní žiaci potrebujú priateľov, chcú byť súčasťou celku a žiť v sociálnych vzťahoch. Väčšina výnimočne nadaných žiakov je obľúbená a schopná dobre sa pohybovať v spoločnosti ale určité ich vlastnosti môžu ovplyvňovať uspokojovanie ich citových potrieb. Môžu chápať skutočnosť alebo prežívať obavy, ktoré sú pre ne emocionálne ešte príliš náročné.

- ***Potreba individuálneho prístupu***

Nadané deti tým viac, čím extrémnejšie je ich nadanie, prejavujú špecifické, väčšinou osobnostné a emocionálne zvláštnosti. Prístup k nim by mal byť osobitný a individuálny, akceptujúci tieto netypické prejavy.[55]

Samozrejme, že tieto spomenuté potreby a z nich vyplývajúce vzdelávacie zásady je nutné dodržiavať aj v tradičných triedach s bežnými žiakmi, u nadaných majú však svoje jasné špecifiká.

Problémy nadaných žiakov v procese edukácie

Nadaná osobnosť nie je len nositeľkou mimoriadnych kvalít, môže byť aj nositeľkou mimoriadnych problémov. Najčastejšie sa u nadaných môžeme stretnúť s týmito prejavmi:

Hyperaktivita

Je typická najmä pre mladších žiakov. Nadané dieťa zvyčajne pozná odpoveď a riešenie skôr ako zvyšok triedy. Je netrpezlivé, ťažko dokáže vydržať, kým ostatní žiaci dospejú k riešeniu. Hneď s hlási, a ak ho učiteľ nevyvolá, začne odpovede vykrikovať. Hyperaktivita môže súvisieť s únikom z nudy na vyučovaní.

Denné snenie

Ak sa nadaný oddáva dennému sneniu, zdanlivo nevníma dianie okolo seba. Vyučujúceho môže prekvapiť, že napriek tomu dokonale sleduje okolie a dokáže okamžite zareagovať. Niekedy sa utieka do vnútorného sveta, vtedy je potrebné poradiť sa s ním, aké aktivity by uspokojili jeho vzdelávacie potreby.

Perfekcionizmus

Nadané deti sú vysoko ctižiadostivé, chcú byť bezchybné. Samy, na základe vlastnej vnútornej motivácie si nastavia svoju latku, minimálnu hranicu výkonu. Perfekcionizmus vyúsťuje do zníženého sebavedomia nadaných detí, pocitom nespokojnosti až emocionálnych porúch.

[55] JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok, Formát, 2003.

Supersenzitívnosť

Niektoré nadané deti príliš citlivo vnímajú komunikačné, ale aj fyzikálne podnety z okolia. Dôsledkom je plačlivosť, uzavretosť, problémy v kolektíve.

Netolerancia autority

Nadaní ťažko znášajú požiadavku na mechanické činnosti /viacnásobné čítanie toho istého textu, rutinné počítanie/, bývajú znudené jednoduchými podnetmi.

Problémy v sociálnych kontaktoch

Niektorí nadaní mávajú sklony k dominancii, vodcovstvu. Chcú pociťovať uznanie od kolektívu a stáť na jeho čele. Ďalším problémom býva uzavretosť niektorých nadaných, ktorí sa cítia osamotení, nepochopení, a preto sa vyhýbajú komunikácii s rovesníkmi.[56]

Podľa J. Hučína (2002) problémy vznikajú predovšetkým v kontaktoch nadaného žiaka s okolím, ktoré ho nevie primerane prijať. Okrem problémov s dospelými naráža nadané dieťa aj na ťažkosti v sociálnej interakcii s rovesníkmi. Najmä deti stredného školského veku odmietajú medzi seba prijať spolužiakov, ktorí sa v niektorom smere výraznejšie odlišujú od priemeru, neraz ich kruto vysmievajú. Intelektovo nadanému dieťaťu pripadajú zase jeho rovesníci často veľmi nechápaví a hlúpi. Majú pocit, že sa k nim vrstovníci kvôli ich nadaniu správajú inak a vnímajú svoje nadanie skôr ako sociálny handicap. V niektorých prípadoch sa deti snažia skryť svoje nadanie. Úmyselne dosahujú horšie výsledky, nereagujú na podnety z oblastí, ktorá by ich za iných okolností mimo školského kolektívu zaujala. Výskumy ukazujú, že svoju výnimočnosť ťažšie znášajú dievčatá ako chlapci.

Formy edukácie nadaných žiakov

Nadaného žiaka je možné zaškoliť aj v bežnej triede – integrovane. Tiež je možné preskočenie ročníka, absolvovanie dvoch ročníkov naraz, skorší nástup do školy, navštevovanie niektorých predmetov vo vyššom ročníku. Vo viacerých mestách na Slovensku existujú špecializované triedy, ktoré sa zaoberajú intelektov nadanými deťmi. Poznáme niekoľko foriem vzdelávania nadaných žiakov (Ostatníková-Laznibatová-Jurášková, 2003):[57]

1. ***Integrovaná forma***

Ide o spôsob vzdelávania, keď sa nadaný žiak ocitá v bežnej, nešpecializovanej triede pričom je jeho výučba zameraná na uspokojovanie vzdelávacích potrieb nadaného žiaka. Pedagóg musí byť na ňu pripravený a mať podmienky na rozvíjanie nadaného žiaka.

2. ***Prechodná forma***

[56] JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok, Formát, 2003.
[57] OSTATNÍKOVÁ, D. – LAZNIBATOVÁ, J. – JURÁŠKOVÁ, J.: *Spoznajte nadané dieťa*. Bratislava: Asklepion, 2003, s. 49 – 50.

Patrí sem viacero foriem:

a/ homogénne triedy v rámci bežnej triedy. Nadané deti majú výučbu plne prispôsobenú svojim potrebám, a na druhej strane nie sú izolované od ostatných.

b/ Skupinové vyučovanie ide o umiestnenie nadaných žiakov z jedného ročníka danej školy do jednej triedy. Príbuznou formou je skupinové vyučovanie s vyňatím t. j. nadaní žiaci z viacerých tried, prípadne škôl, sa na niekoľko hodín týždenne sústredia a špecializovaní pedagógovia im poskytujú obohacujúci program a podnetné učebné aktivity. Skupinové vyučovanie je náročné na kompetenciu pedagóga, ktorý si musí rozdeliť prácu na skupinu nadaných a ostatných žiakov a mať dostatok členitých aktivít.

3. *Segregovaná forma*

Segregované vzdelávanie nadaných a talentovaných prebieha v školách, v ktorých sa nachádzajú triedy pre nadaných žiakov. Výhodou sú všetky špecializované potreby nadaných žiakov. Nevýhodou je bližší kontakt s bežnou populáciou. Nadané deti potrebujú rovesníkov, ktorí majú podobné záujmy, komunikáciu a vnútorné prežívanie. Na Slovensku prevláda najmä segregovaná forma vzdelávania nadaných.

Formy vzdelávania nadaných podľa B. Clarkovej (1992) [58]

- Klasická integrovaná trieda
- Trieda so skupinou
- Trieda s vyňatím
- Trieda so skupinou a vyňatím
- Individualizovaná trieda
- Trieda s krížovým odstupňovaním
- Doplnkové programy
- Mentorovanie, výučba, stáž, poradcovia, lektori
- Nezávislé študovanie
- Pomocné študijné miestnosti
- Špeciálne triedy s heterogénnymi skupinami
- Špeciálne triedy s homogénnymi skupinami
- Špeciálne školy

Je vedecky potvrdené, že mimoriadne nadaní jedinci v rámci bežného školského systému veľmi trpia. Školský systém je vytvorený pre priemerných jedincov, a preto vo veľkej miere produkuje priemer. Výskumy tiež ukazujú, že učitelia sú schopní len približne v polovici prípadov rozoznať výnimočne nadané deti. Väčšina týchto detí sa prispôsobuje požiadavkám škôl a zostáva nenápadná (Siewert, 1997).[59]

[58] LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2000, s. 122.
[59] SIEWERT, H.: *Inteligenčné testy*. Bratislava: Ikar, 1997.

Edukačné programy vo vyučovacom procese nadaných žiakov

V učebnom procese nadaných žiakov sa uplatňujú dva základné prístupy, ktoré súvisia najmä s usporiadaním a organizáciou obsahu vyučovania, sú to: ***akcelerácia a obohatenie***. [60]

Akcelerácia znamená poskytnutie učebných aktivít a obsahu na vyššej úrovni alebo rýchlejším tempom, ide o urýchlenie učebného obsahu. Akcelerácia sa môže uskutočňovať ako vonkajšia napr. skorším zaškolením dieťaťa, preskočením niektorého ročníka, súčasné absolvovanie dvoch ročníkov v rámci jedného, alebo účasťou žiaka na vyučovaní vo vyšších ročníkoch len v rámci jedného, prípadne viacerých vyučovacích predmetov. Na vnútornej úrovni, v rámci daného ročníka sa akcelerácia uskutočňuje urýchlením, zhustením alebo preskočením tých častí učiva, ktoré žiaci už ovládajú.

Obohatenie je rozširovanie, prehĺbenie učiva alebo učebných aktivít nad rámec bežných učebných osnov. Je založená na prísune nových, odlišných a pre nadaných žiakov zaujímavých a zmysluplných informácií a aktivít. Predpokladom pre aplikáciu obohatenia je istá forma akcelerácie. V praxi sa uskutočňuje tak, že málo času sa venuje precvičovaniu, a tak ušetrený čas je zameraný na činnosti, ktoré sú pre nadaných skutočne výzvou. V súčasnom období sa uplatňuje variant obohatenia, prehlbovania a rozširovania učiva, samozrejme s istými prvkami akcelerácie.

Špecifiká výučby nadaných žiakov v jednotlivých predmetoch

1. Čítanie – mnohí z týchto žiakov už veľmi skoro vedia plynulo čítať. Na hodinách čítania žiaci preštudujú zväčša viac článkov, strán v čítanke, knihe ,časopise. Odmietajú čítať ten istý text viackrát, keďže sa nedozvedia nové informácie. V nižších ročníkoch je treba deliť triedu na skupiny podľa čítacej zručnosti.

2. Písanie – ako špecifickú odlišnosť od bežných tried majú nadaní v tom, že sa učia písať jednoduchším paličkovým písmom. Veľkou výhodou je to, že sa akceptujú písomné prejavy v tej podobe, ktorá je nadanému najvýhodnejšia, a to vzhľadom na potrebu, zrýchleného odovzdávania informácií písomnou formou.

3. Gramatika – pre nadaných sú málo podnetné tie hodiny, na ktorých musia písať cvičenia z učebnice a viackrát precvičovať ten istý gramatický prejav. Preto sa uplatňujú rôzne formy precvičovania: pracovné listy, v ktorých sa napríklad krúžkuje, vyfarbuje a podobne. Didaktické hry a stimulačné, zábavné cvičenia sa robia nielen v laviciach ale aj pri tabuli, na koberci a podobne.

4. Sloh – viac sa venujú tvorivých prejavom a samostatným slohovým úlohám, so zameraním aj na naučenie správneho verbálneho prejavu a prednesu, so schopnosťou obhájiť svoju prácu, nápady, projekty.

[60] JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných.* Pezinok, Formát, 2003, s. 58.

5. Matematika – dominuje úsilie odpútať žiakov od mechanického nácviku matematických úkonov k tvorivému prístupu a riešeniu problémových úloh. Špeciálne sa hodnotí samostatné a originálne riešenie, pričom sa nepodáva návod na jednoznačné riešenie úlohy. Žiaci riešia úlohy svojimi netypickými spôsobmi aj doma.

6. Cudzí jazyk – od prvej triedy je zaradený do výučby cudzí jazyk – angličtina. Žiaci sú na hodinách delené podľa aktuálnych schopností na menšie skupiny.

7. Počítače, programovanie- neoddeliteľnou súčasťou práce s nadanými žiakmi sú hodiny programovania, počítačov. O tento predmet je veľký záujem.

Spomenuli sme niektoré vyučovanie predmety, v čom spočívajú ich špecifiká, predovšetkým odlišnosti v jednotlivých predmetoch od bežných tried.[61]

Formy hodnotenia nadaných žiakov

Významnou charakteristikou nadaných žiakov je vysoká miera vnútornej motivácie, ktorá je vhodným východiskom ich činnosti vo vyučovacom procese. Z toho prirodzene vyplýva spôsob hodnotenia, kde sa externá požiadavka na školský výkon formou známky stáva kontraproduktívnou. Vhodnejšie je uplatňovať neznámkové, nestupňovité hodnotenie.

Podľa Kingovej [62] (in Jurášková, 2003) by sa malo hodnotenie uskutočňovať s prihliadnutím na vysokú sebakritickosť a citlivosť k očakávaniu druhých. Súčasťou hodnotenia má byť aj hodnotenie kolektívom žiakov. Dôležitým prvkom je i sebahodnotenie, ktorým si žiaci rozvíjajú vlastné sebauvedomenie, sebaobraz, poznávajú svoje silné i slabšie stránky.

Pri hodnotení nadaných žiakov sa uplatňuje pozitívne verbálne a názorné hodnotenie. Dôraz sa kladie na sebahodnotenie, pochopenie a uvedomenie si svojho výkonového statusu a možnosťou korekcie chýb. Celkové hodnotenie nie je transparentné, ale chápe sa ako osobná vec žiaka a učiteľa, na jednotlivých vyučovacích hodinách sa v testoch vedomostí zameriava pozornosť na to, čo bolo správne, nezdôrazňujú sa chyby, ale na základe výsledkov testov sa zameriavajú učiteľky na doplnenie a fixovanie slabšie osvojených poznatkov (Laznibatová, 2001). [63]

Hodnotenie možno realizovať viacerými spôsobmi, formami : [64]

- ***Podľa hodnotiaceho***

a/ hodnotenie učiteľom

b/ hodnotenie žiackym kolektívom

c/ hodnotenie sebou samým – sebahodnotenie

[61] LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2000.
[62] JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok, Formát, 2003.
[63] LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2001.
[64] JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok, Formát, 2003, s. 78.

- ***Podľa účelu***

a/ akceptujúce – odsúhlasenie vykonanej úlohy. Učiteľ po vyriešení označí danú úlohu napríklad pečiatkou, nálepkou, zvýrazňovačom. Akceptujúcu značku dostane žiak až vtedy, keď úlohu správne vyrieši. Týmto hodnotením učiteľ dáva žiakovi najavo, že mu záleží na jeho práci.

b/ diferencujúce – odlišovanie hodnotenia podľa stupňa správnosti riešenia úlohy. Učiteľ používa dohodnuté značky prípadne známky, body, percentá, podľa toho, ako žiak úlohu vyriešil.

Pre elimináciu nežiadúcich vplyvov externého hodnotenia a na podporu vytvárania reálneho sebaobrazu nadaných žiakov sa uplatňuje tiež hodnotenie: [65]

- ***Pozitívne*** – v hodnotení zohráva podstatnejšiu úlohu a žiak je upozorňovaný najmä na to, čo je v jeho práci prínosné, zaujímavé, správne – chyby a nedostatky nie sú zdôrazňované a už vôbec nie jediné objekty, ktorými sa hodnotenie zaoberá, napr. Miesto podčiarknutia nesprávnych výsledkov zakrúžkovanie, podčiarknutie správnych výsledkov.
- ***Zamerané nielen na výsledok ale aj na proces*** – tak hodnotenie učiteľom ako i sebahodnotenie zahŕňa nielen výsledok, ale aj spôsob riešenia i angažovanosť samotného žiaka.
- ***Diskrétne*** – zverejňovanie hodnotenia žiakovej práce pred celou triedou zvyšuje negatívne pôsobenie externých motivačných faktorov a môže ešte zvýrazňovať negatívne dôsledky ich perfekcionizmu.

Hodnotenie je jednou z oblastí, ktorá môže pomôcť nadanému stanoviť si reálne ciele a budovať adekvátny sebaobraz, ktorý je u nadaných charakteristicky zníženým sebavedomím, pocitmi menejcennosti, neúspešnosti až neschopnosti.

Výber nadaných žiakov do tried a ich diagnostikovanie

Intelektovo nadaný žiak sa pokladá za žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ak bol takto diagnostikovaný školským poradenským zariadením. Poradenské zaradenie zároveň odporučí vhodný spôsob vzdelávania žiaka s intelektovým nadaním. Id o žiakov, ktorí popri, resp. vzhľadom na svoje intelektové nadanie môžu mať také problémové osobnostné prejavy a charakteristiky, že bez špeciálneho prístupu, by rozvíjanie ich nadania, ale najmä ich osobnosti cca 3000 takýchto žiakov v SR. [66]

Intelektové nadanie sa diagnostikuje najmä prostredníctvom štandardizovaných intelektových testov. Tieto testy sú rozdelené aj podľa veku cieľovej skupiny, existujú aj testy pre deti už od 2,5 do 7 rokov. Všetky deti, ktorých rodičia majú záujem o zaradenie do tried pre nadané deti musia byť vyšetrené testom WISC – III.

[65] Dostupné na: http//:www.centrumnadania.sk//
[66] Dostupné na: Návrh zásad rozvoja nadaných detí a mládeže – podklad do zákona o výchove a vzdelávaní, 17. apríl 2007.

Diagnostika sa robí len testom WISC – III a kópia záznamového hárku sa zasiela na ŠpMNDaG. Použitie testu WISC – III je obmedzené na vekové kategórie od 6 rokov.

Diagnostické kritériá

Prijímací pohovor obsahuje:

- previerku predpokladov žiaka pre oblasť nadania, ktorú škola rozvíja

- lekárske potvrdenie o zdravom stave žiaka

- prijímaciu skúšku, zameranú na oblasť nadania, ktorú škola rozvíja

- v školách s rozšíreným vyučovaním prírodovedných alebo spoločenskovedných predmetov výsledky celoslovenského testovania žiakov v príslušnej oblasti.

Výberom nadaných sa obvykle rozumie taký spôsob vyhľadávania nadaných, kde hlavným kritériom pre posudzovanie nadania je podávaný výkon v danej oblasti a iba najúspešnejšie deti, ktoré v tejto oblasti opakovane podávajú mimoriadne výkony sú zaraďované do edukačných ponúk pre túto populáciu detí. [67]

Pri výbere žiakov do tried pre nadané deti sa postupuje podľa nasledovných fáz: [68]

1. ***fáza informovanosti v širšom kontexte*** – celej verejnosti o problémoch nadania, opis typických znakov, vlastnosti nadaných, informovanie o potrebe vzdelávania nadaných,
2. ***fáza informovanosti v užšom kontexte*** – najmä rodičom, učiteľkám materských, základných škôl, metodickým pracovníkom.

Pri samostatnom procese identifikácie intelektovo nadaných detí ide o tieto fázy:

1. ***fáza nominácie*** – robí sa prvý výber detí za aktívnej pomoci rodičov, pedagógov, psychológov,
2. ***fáza odbornej diagnostiky*** – ktorá má dve úrovne :

- *psychologickú*, ktorá obsahuje:

a/ prvé základné vyšetrenie intelektových schopností dieťaťa nezávislým psychológom

b/ komplexné psychologické vyšetrenie druhým nezávislým psychológom

- *pedagogická* úroveň, ktorej súčasťou sú:

a/ vedomostné testy a analýzy prác dieťaťa, pohovor s dieťaťom a s rodičmi

b/ diagnostický pozorovací pobyt na posúdenie učebných schopností a celovej úrovne dieťaťa,

3. fáza diferenciácie a zaradenia dieťaťa do vyučovacieho procesu a to podľa úrovne jeho schopností, vedomostí, zručností a osobnostnej úrovne

[67] HŘÍBKOVÁ, L.: *Nadání a nadaní*. Praha: Grada, 2009.
[68] LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2001.

*4. **fáza podporovania rozvíjania***, v ktorej sa prihliada na:

a/ rozvíjanie nadpriemerných schopností, silných stránok nadaných detí

b/ posilňovanie a rozvíjanie slabších stránok, ako sú sociálno-emocionálna sféra, motorika

c/ rozvíjanie špecifických záujmových oblastí a podporovanie netypických aktivít

*5. **fáza finalizáce***, ktorej cieľom je formovanie silnej, výrazne výkonnostnej i výnimočnej osobnosti nadaného jedinca.

Intelektové nadanie sa zisťuje predovšetkým intelektovými testami. Hoci mnohí odborníci poukazujú na slabé miesta takejto identifikácie, zatiaľ zostáva jediným nástrojom, ktorý dokáže intelektové nadanie kvantifikovať –premeniť na hodnoty na stupnici. Výsledkom testu je tzv. intelektový kvocient – IQ. Priemerný intelekt sa pohybuje v rozpätí 90 – 110 bodov najčastejšie, za hranicu nadania sa považujú dve štandardné odchýlky od tohto priemeru, teda IQ 130.

Odborníci odporúčajú aj ďalšie doplnkové metódy, napr. pozorovanie dieťaťa učiteľom, rozhovory s rodičmi, osobnostné dotazníky, rozbor výsledkov činnosti dieťaťa, testy tvorivosti. Čím viac nástrojov sa na identifikáciu použije, tým je diagnostika nadania presnejšia a užitočnejšia pre ďalšie rozvíjanie dieťaťa. Identifikácia nadania má zmysel vtedy, ak chceme dieťaťu poskytnúť modifikovanú vzdelávaciu starostlivosť, ktorá bude jeho nadanie ale aj celú osobnosť efektívne rozvíjať.

Deti sú do tried pre nadaných žiakov prijímané po splnení dvoch základných kritérií: [69]

- dieťa musí spĺňať platné kritérium nadania, pričom intelektová úroveň zisťovaná štandardnými psychologickými testami musí byť vysoko nadpriemerná a musí spĺňať hranicu nadania,
- dieťa už musí vedieť čítať, písať, počítať, pričom sa akceptuje rôzna úroveň týchto schopností.

4 Ako vytvoriť a realizovať aktivity, ktoré budú pre nadaných žiakov výzvou?

V triedach, v ktorých učitelia realizujú tradičný spôsob výučby sa žiakom predkladá zväčša identický obsah a očakáva sa, že sa ho naučia rovnakým spôsobom. Pre nadaných žiakov je sedenie pri tradičnom vyučovaní ako sledovanie spomaleného predstavenia. Nadaní žiaci potrebujú vyššie nároky. Nie viac práce, ale predovšetkým viac premysleného vyučovania. Preto najlepší spôsob, ako uspokojiť potreby nadaných žiakov, je pri plánovaní výučby zohľadniť *obsah, proces a produkt*.

Primárne sa učitelia musia najprv zamerať na vyučovaný obsah a zistiť, čo už žiak vie. Keď sa následne identifikujú, ktoré aspekty učiva žiak už ovláda a ktoré ešte nie, môžeme

[69] Dostupné na: http://www.smnd.sk//7

vyučovanie zamerať na prehĺbenie súvislostí súvisiacich s obsahom – tým pádom podporujeme nové učenie a kritické myslenie. Počúvanie výkladu učiva, vypĺňanie pracovných listov, vyplňovanie rôznych zadaní, testových otázok a pod. sú súčasťou predvídateľného a opakujúceho sa systému, ktorý nadaní žiaci dokážu najlepšie zvládnuť. Namiesto uvedeného je vhodné zvážiť implementáciu iných procesných postupov. Rovnako aj samotný produkt je potrebné koncipovať tak, aby bol pre nadaných žiakov výzvou. Zároveň je dôležité hodnotiť osvojené vedomosti, zručnosti u nadaných žiakov, aby sa učiteľ uistil, že nadstavená výučbová stratégia je efektívna.

Z uvedeného sa môže zdať, že rozmer spravodlivosti v spôsobe výučby nadaných žiakov v porovnaní s intaktnou skupinou žiakov nie je celkom spravodlivý, že nadaní žiaci robia niečo iné, čo ostatní žiaci robiť nesmú. Chceme akcentovať, že spravodlivé nie je vždy rovnaké. Spravodlivé je zabezpečiť takých charakter výučby, kde budú všetci žiaci vystavení učiacim sa výzvam diferencovaným spôsobom.

Výber vyučovacích stratégií a osvedčených postupov

Aké sú teda vhodné aktivity s primeraným stupňom náročnosti pre nadaných žiakov? Je vhodné zamyslieť sa nad výberom postupov s využitím univerzálnych stratégií (ktorých je k dispozícii veľké množstvo), ktoré zlepšia a podporia učenie nadaných žiakov. Pri ich koncipovaní je dobré zohľadniť Bloomovu taxonómiu (najmä z vyšších úrovní).

1. Hĺbkové učenie

Zamerať svoj didaktický fokus na komplexnejšie procesy vyučovania a učenia sa. Umožniť nadaným žiakom väčšiu možnosť na samostatnú prácu a individuálne učenie. Navrhovať také postupy, ako sa viac ponoriť do tém a obsahu napr. s využitím dôveryhodných online aplikácií (Google Arts and Culture...). Nechajte deti obohatiť svoje vedomosti prostredníctvom pútavých virtuálnych prehliadok. Zároveň im dať možnosť podeliť sa o svoje zistenia s ostatnými žiakmi, keďže takéto zdieľanie a subsidiárny prístup môže byť inšpiratívnym zdrojom pre ďalšie vedomosti bez toho, aby ste investovali ďalší čas do toho istého obsahu. Taktiež je dobré si uvedomiť štýly učenia sa talentovaných žiakov, pretože rovnako ako ostatní žiaci, aj oni sa najlepšie učia, keď ich učíte podľa ich preferencií a záujmov.

2. Systém tvorivých, otvorených a intelektuálne podnetných otázok

Pri zostavovaní plánu vyučovacej hodiny je žiaduce pre nadaných žiakov vytvoriť otázky, ktoré sú otvorené a vyžadujú si sofistikovanejšie odpovede, keďže nadaní žiaci radi riešia otvorené otázky. Aktívnejšie reagujú na svet okolo seba a môžu klásť podrobné otázky, aby uspokojili svoju túžbu po vedomostiach. Táto zvedavosť presahuje obyčajný záujem o tému a môže sa rozšíriť aj na aspekty, ktoré zdanlivo nepatria do rozsahu učiva. Je preto potrebné podporovať (napr. formou brainstormingu) hľadanie odpovedí na nemožné otázky. Snažme sa, aby tieto otázky boli otvorené. Našu formuláciu otázok zameriavajme otázky typu „Ako?“ a „Prečo?“. Tento spôsob umožňuje hlbšie sa vhĺbiť do danej problematiky a aktivuje kritické myslenie

(proces). Následne môžete o týchto zisteniach s nimi podrobnejšie diskutovať. Nadaní žiaci nepotrebujú toľko drilu, aby si osvojili základné procesy. Preto je vhodné nechať týmto žiakom určité informačné medzery, aby ich preklenuli sami. Táto dodatočná aktivita ich však zamestná v čase, keď ostatní žiaci ešte dokončujú svoju zadanú prácu.

3. Komplexné riešenie problémov

Poskytnime nadaným žiakom študijné materiály a informácie na rôznych stupňoch zložitosti a dajme im priestor na samostatné bádanie a hľadanie riešení prostredníctvom výskumu, rozhovorov, experimentov a vypracovania záverov (obsah a proces). Poskytnite reálne problémy súvisiace s obsahom (obsah, proces a produkt). Nadaní žiaci sú schopní zvládnuť aj viac úloh za kratší čas. Nechajte teda ostatných žiakov, aby išli svojím bežným tempom, keď tieto deti bádajú nad hlbšími vedomosťami. Aktivity zamerané na riešenie problémov v triedach prinášajú skvelé výsledky pre všetky typy žiakov.

4. Kooperatívne učenie

Keďže nadaní žiaci sú nadpriemerní, je optimálne zoskupiť ich pri učebných činnostiach s ostatnými žiakmi v triede. Zámerným spôsobom môžeme kreovať malé kooperatívne skupiny so zameraním na flexibilitu učenia, úroveň pripravenosti, silné stránky a záujmy žiakov. Uvedená zmena prináša viacero efektov - motivuje ostatných, aby pracovali usilovnejšie a dosiahli úroveň týchto žiakov, facilituje pochopiť zložité problémy a lepšie ich vyriešiť. Recipročne tento typ učenia je prospešný aj pre nadaných žiakov. Pretože heterogenita skupín vytvára optimálny priestor pre lepšie učenie a vštepuje im mäkké zručnosti, ako je tímová spolupráca, vzájomná pomoc, podpora, empatia a pod. Úlohou učiteľa je zabezpečiť pozitívnu atmosféru v učiacich sa skupinách a zabezpečiť medzi žiakmi v pozitívnu vzájomnú závislosť. Tento premyslený spôsob výučby je možné použiť na vytvorenie dynamickejšieho učebného prostredia. Majme na pamäti, že skupiny sa priebežne menia na základe údajov z hodnotenia súvisiaceho s potrebami žiakov. Hoci sú nadaní žiaci pripravení aj na samostatnú tvorivú prácu, rovnako potrebuj príležitosť na kooperáciu a socializáciu so svojimi rovesníkmi. Môžeme samozrejme aplikovať aj ďalšie rôzne variácie a možnosti koncipovania vyučovania.

5. Rešpektovať osobnosť nadaného žiaka

Nadaní žiaci sú jedinečné osobnosti. Snažme sa preto pochopiť ich osobnostné typy a pozorne sledovať ich prejavy správania. Môžu to byť napr. intelektovo nadaní žiaci s poruchami učenia, príp. nadaní iba v jednej oblasti a nie v inej atď. To môže byť pre takýchto žiaka do istej miery frustrujúce. Preto podpora nadaných žiakov zvyčajne v sebe kumuluje kombináciu zrýchlenia a obohatenia bežných učebných osnov. Prvým krokom môže byť vytvorenie prieskumu záujmov a následne môže učiteľ prispôsobiť hodiny a zamerať sa na témy, ktoré ich zaujímajú. Uvedené môže napomôcť žiakom vhĺbiť sa do témy, ktorá vzbudzuje u nich pozitívnu emóciu napr. poskytnutím tematickej knižnice, vytvorením zdroja vhodných videí a pod. Napr. vyučovať čítanie prostredníctvom zamerania na vlaky, príp. technologické trendy alebo nevyučovať so žiakmi matematiku pomocou počítania morských živočíchov alebo morských rastlín.

6. Obohatenie aktivít

Ak nadaní žiaci zvládajú osvojovanie učiva rýchlejším tempom ako plánoval učiteľ, pretože ich téma zaujala, nechajme ich napredovať. Doplňme výučbu tým, že im vytvoríme podmienky a priestor na hlbšie skúmanie a pochopenie – aby vytvorili vlastnú prezentáciu, projekt alebo dokonca scenár podcastu. Vyhľadajme programy, ktoré budú výzvou a podporia učenie, ktorého výsledkom je vytvorenie produktov, ktoré prezentujú nové poznatky z výskumu alebo experimentovania.

7. Podpora samostatného učenia

Samostatné učenie je zručnosť, ktorú možno rozvíjať u všetkých žiakov. Hoci niektorí žiaci sú viac motivovaní ako iní, samostatné učenie je kľúčové pre to, aby u seba naštartovali celoživotný proces učenia. Môžeme pravidelne organizovať konferencie na rôzne tematické oblasti, zadávať samostatné projekty, pričom je potrené zamerať sa na zmysluplný a relevantný obsah, ktorý obohacuje danú tému a vytvoriť im dostatočný priestor, aby danú tému dôkladne preskúmali.

8. Výskumné aktivity

Poskytovanie príležitostí na výskum súvisiaci s témami obsahu alebo s témami, ktoré si žiaci sami vyberú, je výborným spôsobom, ako sa aktívne zapojiť do nového učenia. (Obsah, proces a produkt). Vizuálne alebo ústne prezentácie uskutočneného výskumu, ktorý súvisí s obsahom tej ktorej tematickej oblasti. Učitelia môžu samostatnému výskumu dodať ďalší význam a relevanciu napríklad tým, že využijú svoje informácie a vedomosti na podporu a zlepšenie učenia sa zvyšku triedy. (Proces a produkt)

9. Doplnkové možnosti štúdia

Ďalším spôsobom, ako zaujať a využiť potenciál týchto žiakov, je podporiť ich pre rôzne ďalšie mimoškolské aktivity, či kurzy. Napr. rôzne online kurzy sú prospešné najmä pre nadaných žiakov, pretože online vzdelávacie platformy dnes častokrát ponúkajú väčšie a lepšie možnosti ako ktorákoľvek bežná kamenná škola. Toto je cesta ako u nadaného (pokiaľ mu pomôžeme zvoliť vhodné kurzy napr. z hľadiska jeho záľub) môžeme spôsobiť, že žiak bude s procesom učenia ešte viac spokojný.

Aktivity, ktoré môžeme využiť v triedach pre nadaných žiakov

(podlľa:https://degree.astate.edu/articles/k-12-education/5-activities-for-gifted-talented-classroom.aspx);(https://degree.astate.edu/articles/k-12-education/can-gaming-help-gt-students.aspx)

Preskúmajte priestor

Skúmanie vesmíru už mnoho rokov púta predstavivosť detí aj dospelých. Ešte nikdy v histórii ľudstva sme nemali k dispozícii technológie a prostriedky na taký dôkladný a komplexný prieskum vesmíru. Tým pádom vesmír už nie je iba prostredím geniálnych vedcov, ktorí dokážu vypočítať trajektórie, alebo astronautov s výcvikom na pilotovanie kozmických lodí. Súčasná technológia sprístupnila výskum vesmíru každému, kto má prístup na internet.

Napr. NASA poskytuje množstvo zdrojov pre učiteľov, ktorí majú záujem o využitie Hubblovho teleskopu pri aktivitách v triede. Žiaci môžu pomocou snímok identifikovať galaxie, hviezdy a planéty a dokonca môžu hľadať neidentifikované kométy a asteroidy. Pomocou informácií a nástrojov môžete naplánovať virtuálnu vesmírnu expedíciu, načrtnúť dráhu letu vesmírnej lode alebo rozhodnúť, aké špecializácie a zručnosti potrebujú astronauti a vedci na kolonizáciu vesmíru. Jediným obmedzením pri vytváraní projektov s vesmírnou tematikou pre vašich nadaných žiakov je vaša predstavivosť a ich záujem o vesmír.

Virtuálna archeológia

Archeológia bola kedysi exotickým povolaním, ktoré si vyžadovalo cestovanie do vzdialených krajín a znášanie drsných podmienok, aby sa dosiahli nejaké pozoruhodné objavy. Aj keď je to stále základom tohto odboru, technológie sprístupnili archeologické objavy každému. Google Earth a ďalšie platformy s otvoreným zdrojovým kódom umožnili študentom a amatérskym archeológom urobiť pozoruhodné nálezy.

Tento proces sa môže začať už v triede pomocou aplikácie Google Earth. Nechajte žiakov vybrať si civilizáciu, časové obdobie alebo geografickú oblasť a potom preskúmajte najrelevantnejšie súradnice v službe Google Earth. Nechajte ich vytvoriť archeologický záznam svojich nálezov, vyhodnotiť vzory, geografické prvky a architektúru a zároveň preskúmať všetko nezvyčajné, čo nájdu. Tieto informácie môžu žiaci následne spracovať do vizuálnej prezentácie.

Napíšte román

Rozprávanie príbehov je základnou súčasťou ľudskej skúsenosti, ale len málo ľudí sa učí umeniu rozprávania príbehov. Dokonca aj pre nadaného žiaka sa môže zdať, že napr. 50 000 slov je náročná úloha, ktorú musí zvládnuť za určitý čas. Učitelia môžu časový limit výzvy prispôsobiť štvrťroku, polroku alebo celému školskému roku. Žiaci si môžu svoju knihu prispôsobiť, vybrať si tému a typ knihy, ktorú chcú napísať. Nemajú žiadne obmedzenia týkajúce sa typu knihy, ktorú musia napísať, čo umožňuje, aby sa ich osobné záujmy a kreativita dostali do popredia v procese učenia. Umožní to tak rozvoj ich zručností v oblasti písania, koordnácie úloh a organizačných zručností.

Hranie hier

Jednou z typických vlastností nadaných a talentovaných žiakov je ich láska k počítačom a online hrám. Ak sa opýtame ktoréhokoľvek žiaka na Minecraft budeme zaplavení jedným príbehom za druhým o budovaní svetov a hľadaní diamantov. Nadaný žiak sa dokáže sústrediť intenzívnejšie a dlhšie ako priemerný žiak. Keď teda učitelia plánujú aktivity pre nadaných žiakov, musia brať do úvahy aj hry. Tvorcovia hry Minecraft navrhli hru špeciálne pre vzdelávanie. V tejto hre môžu žiaci spoločne virtuálne vstúpiť do sveta a cestovať po starobylých mestách a spoznávať architektúru a kultúry z dávnych čias. Učitelia môžu podľa tohto príkladu navrhnúť aktivity pre nadaných žiakov. Ak chcete, aby vaši žiaci viac rozvíjali tímovú spoluprácu, zvážte vytvorenie modulu, ktorý od nich vyžaduje, aby spoločne postavili dvojníka Parthenónu. Dokonca je možné pomôcť žiakom riešiť problémy a naučiť sa, ako

matematika podporuje stavanie stavieb prostredníctvom Minecraftu, ktorý niektorí považujú za počítačový ekvivalent stavebnice Lego. Jediný rozdiel medzi tým, či Minecraft považujete za obyčajný alebo veľkolepý, je v predstavivosti žiaka. Online hry môžu nadaných a talentovaných žiakov povzbudiť, aby si vyskúšali rôzne spôsoby učenia. Lekári, ktorí vyučujú vysvetľujú, že študenti medicíny, ktorí sú hráčmi, majú tendenciu vynikať v simulovaných operáciách, ktoré sú v súčasnosti bežnou súčasťou lekárskej prípravy. Pomocou online hier sa nadaní žiaci môžu naučiť lietať lietadlami, vyskúšať si nové koncepty v architektúre a dokonca vykonávať operácie srdca. Je to obdobie zmien a aktivity pre nadaných žiakov môžu byť transformačným vzdelávacím zážitkom.

Práca na Wall Street

Keď nadaní žiaci hovoria o svojich obľúbených hodinách, zvyčajne opisujú tie, ktoré mali projekty, ktoré im oživili pojmy - písanie divadelnej hry na hodine angličtiny, vedenie školského obchodu v rámci hodiny matematiky alebo stavba zmenšeného modelu pyramíd na hodine spoločenských vied. Hra na burze umožňuje študentom naplno sa ponoriť do sveta financií. Získajú lepšie pochopenie financií, finančných trendov a spôsobu, akým svetové udalosti spôsobujú výkyvy na trhu.

Keďže v súčasnosti existuje množstvo dostupnej literatúry či už v printovej alebo elektronickej podobe, v nasledujúcej časti ponúkame niekoľko inšpirácii, z ktorých je možné čerpať rôzne aktivity, postupy a stratégie vo výučbe nadaných žiakov:

- ✓ *IXL* je internetovou stránkou, ktorá ponúka svojím členom personalizované vzdelávanie z oblasti matematiky, anglického jazyka, vedy, sociálne vyučovania či španielčiny. Vzdelávanie sa v spomenutých oblastiach je prispôsobené nielen pre učiteľov v školách, ale i pre rodinné prostredie. Platforma ponúka úlohy pre deti materských škôl až po strednú školu. (https://www.ixl.com/)
- ✓ Učitelia neustále potrebujú zaujať svojich žiakov čoraz viac inovatívnym spôsobom výučby. Na zahraničnej webovej stránke *Teachers Pay Teachers* učitelia pomáhajú svojim kolegom s rôznymi cvičeniami z oblasti vedy, matematiky, svetových jazykov, umenia, kultúry a i. Cvičenia si môžete stiahnutiu zadarmo alebo sú podľa tvorcu spoplatnené. Učitelia majú prístup cez svoj účet k cvičeniam zadarmo, no túto stránku si určite obľúbia aj rodičia. V ponuke sú napríklad pracovné listy, sudoku, osemsmerovky, rozprávky, príbehy a mnoho iného. (https://www.teacherspayteachers.com/)
- ✓ Myšlienkou stránky *Keepemthinkig* je podnecovanie kritického a kreatívneho myslenia žiakov. Do svojej triedy môžete vniesť radosť z učenia a objavovania. Na stránke nájdete prevažne projekty, ktoré môžete ako učitelia robiť so svojimi žiakmi. Ich názov je *Passion project*, ten predstavuje činnosti zamerané na študenta. Študenti si vyberajú zo svojej oblasti záujmov. Veľmi zaujímavým je uchopenie odpovedí na otázky, ktoré sa nedajú nájsť prostredníctvom jednoduchého internetového vyhľadávania. Ak hľadáte

pre svojich študentov oblasti s kritickým myslením, chcete, aby boli úspešnými, navštívte danú stránku. (https://keepemthinking.com/)

- ✓ Stránka *Its about time teachers* ponúka rôznorodú škálu pomôcok, aktivít, cvičení nielen pre učiteľov, ale i rodičov. Nájdete tu klasické matematické, jazykové a vedecké úlohy, avšak zaujímavým sú tematicky podelené cvičenia pre žiakov, napríklad Deň svätého Valentína, jeseň, halloween, Vianoce, Veľká noc... Hry sú určené pre všetky vekové kategórie, niektoré verzie hier sú však spoplatnené. (https://itsabouttimeteachers.blogspot.com/)
- ✓ Pre kreatívnych a zanietených študentov základných škôl môžete nájsť na stránke *Mikey D Teach* nájsť spôsoby, ako integrovať sociálno-emocionálne vyučovanie do svojich každodenných učebných osnov, aby ste zlepšili vzťahy v triede a vytvorili šťastné prostredie pre svojich študentov. Na stránke je nevyhnutné zaregistrovanie, avšak potom máte prístup k zdrojom a aktivitám. Taktiež platforma ponúka aj priamy čet s učiteľmi, kde si dokážete vymieňať informácie nielen medzi kolegami, ale i rodičmi. V ponuke sú aktivity na zlepšenie správania, nápady do triedy, digitálne produkty, gramotnosť, vzťahy a vzdelávanie pre nadaných. (https://mikeydteach.com/)
- ✓ *We are teachers* ponúka bezplatné materiály pre nadané deti, ktoré dokážu jednoducho využívať aj rodičia. Ponuka nápadov je rozsiahla, napríklad rôzne finančné plagáty, šablóny komiksov, wellnes pohybové kartičky, halloween kreatívne pracovné listy na podporu kreatívneho písania, rôzne biologické témy či podpora prosociálnej výchovy. Materiály sú vhodné pre všetky školy, od materskej až po univerzitné prostredie. (https://www.weareteachers.com/)
- ✓ Platforma *Laura Candler's* ponúka svojim čitateľom aktivity pre žiakov v oblastiach matematiky, gramotnosti, vedy, sociálnych zručností, kurzov, kooperatívneho vzdelávania. Venuje sa aj učiteľom, uskutočňuje podcasty či webináre. Na stránke ponúka aj 20 najlepších návrhov, ako motivovať nadané deti k premýšľaniu. (https://lauracandler.com/20-tips-for-motivating-gifted-kids/#)
- ✓ Aktivity pre nadaných žiakov nájdete aj na stránke *Study.com*. Sú zamerané na matematiku, vedu, podnikanie, cudzí jazyk, spoločenské vedy, históriu, psychológiu a mnoho iných. Sú vhodné pre deti materských, základných, stredných, ale aj vysokých škôl. Využívať ich môžu učitelia a rodičia, výnimočným je však aj pomoc prostredníctvom lektorov doučovaním. (https://study.com/)
- ✓ Stránka *Raising Lifelong Learners* ponúka súbor desiatok kníh pre rodičov, učiteľov a žiakov venujúcich sa experimentálnym spôsobom obrázkovej matematike, problémovým úlohám, fyzike, prírode, ekológii, rôznym pokusom, morskému svetu či edukácii nadaných žiakov. Aktivity sú veľmi jednoduché a vhodné aj na vzdelávanie sa doma. Školákom aktivity pomáhajú prijať kreatívny prístup k ich vzdelávaniu. (https://raisinglifelonglearners.com/)
- ✓ *Simplycenters* ponúka žiakom problémové úlohy zamerané na matematiku, čítanie, vedu, spoločnosť, technológie či písanie. Aktivity na stránke vzbudzujú záujem študentov o matematiku, poskytujú učiteľom okamžitú spätnú väzbu, podporujú

pozitívny vzťah k matematike, logické a kritické myslenie. Žiakom umožňuje používať stratégie pokusov a omylov. (http://www.simplycenters.com/)

- ✓ Fořtík, V., Fořtíková, J., 2007. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Praha : Portál, 2007. 126 s. ISBN 978-80-7367-297-3.

Ako pracovať s mimoriadne nadanými deťmi, žiakmi a študentmi je v dnešnej dobe veľmi aktuálnou otázkou. V posledných rokoch došlo k rozsiahlym zmenám v legislatíve, ktoré špecifikujú vzdelávacie možnosti a prístupy k nadaným žiakom. Predložená publikácia chce byť, slovami autorov, knihou, ktorá prinesie pedagógom, psychológom, ďalším odborníkom, ale v neposlednom rade i rodičom súborom užitočných inštrukcií, tipov, nápadov a praktických informácií o vhodných aktivitách či prístupoch pri výchove a vzdelávaní nadaných detí. Problematikou nadania sa niekoľko rokov zaoberajú autori predstavovanej publikácie Jitka a Václav Fořtíkovi. K charakteristickým vlastnostiam mimoriadne nadaných detí patrí zvedavosť a silná vnútorná motivácia k činnosti, ktorú si dieťa samo zvolilo, túžba po nezávislosti i menšia potreba spánku. Rozpor medzi predstavou finálneho výsledku a ich neschopnosťou dosiahnuť očakávaný výsledok ich privádza k zúfalstvu. Odmietajú ďalšie pokusy, niekedy prepadajú afektívnym záchvatom. Publikácia je rozdelená na dve základné časti, a to teoretická a praktická. Prvá, teoretická časť, je zameraná na problematiku nadania z pohľadu odborníkov, časť praktická je potom určená predovšetkým rodičom. Nájdeme tu príklady aktivít (spoločenských a doskových hier, hlavolamov, hádaniek) pre prácu s nadanými deťmi v rodinnom prostredí. Každá z jednotlivých častí je prehľadne rozdelená do niekoľkých menších podkapitol. Teoretická časť tejto knihy predstavuje charakteristiky mimoriadne nadaného dieťaťa, o jeho výchove a o možnostiach vzdelávania v rámci nášho školského systému. Jednou z častí publikácie s názvom *Talent očami odborníkov* hovorí o prejavoch nadaného dieťaťa v útlom veku, o základných princípoch práce s nadanými, procese identifikácie, druhoch nadania, charakteristike nadaných detí, možnostiach podpory nadaného dieťaťa doma a možnostiach vzdelávania nadaného dieťaťa v rámci nášho školského systému. Praktická časť obsahuje testy pre rozvoj jednotlivých druhov nadaní – pre logické myslenie, prácu s písmenami a slovami, priestorové vnímanie, matematické schopnosti či kritické myslenie. Úlohy sú pripravené pre deti od 8 do 14 rokov, overiť si svoje schopnosti môžu aj tí mladší alebo dospelí. Celá publikácia je prehľadne usporiadaná, písaná zrozumiteľnou formou. V závere je i zoznam použitej literatúry, ktorý môže byť pre záujemcov zdrojom ďalších informácií a inšpiráciou pre prácu s nadanými deťmi.

- ✓ Blažková, R., Budínová, I., 2017. *Matematika pro bystré a nadané žáky Úlohy pro žáky 2. stupně ZŠ a víceletých gymnázií, jejich rodiče a učitele.* Brno : Edika, 2017. 96 s. ISBN 978-80-266-1157-8.

Kniha *Matematika pro bystré a nadané žáky Úlohy pro žáky 2. stupně ZŠ a víceletých gymnázií, jejich rodiče a učitele* je určená všetkým učiteľom, rodičom i starým rodičom, ktorí majú vo svojom okolí matematicky nadané či šikovné dieťa a potrebujú získať inšpiráciu na tvorenie ďalších úloh pre rozvoj nádejného matematika. Publikácia nadväzuje na úspešný 1. diel, ktorý sa zaoberá rozvojom matematických schopností detí na 1. stupni základnej školy. Skúsené autorky predkladajú množstvo podnetných úloh pre rozvoj ich matematického potenciálu, nadanie a úrovne myslenia. Pre deti, ktoré rady riešia matematické úlohy a problémy, majú matematické nadanie, bystré, majú pozitívny vzťah k matematike je určená práve spomenutá publikácia od autoriek Ruženy Blažkovej a Ireny Budínovej.

Publikácia bola vytvorená s cieľom obohatiť zaujímavými a netypickými úlohami žiakov 2. stupňa ZŠ a viacročného gymnázia, ktorí majú zvýšený záujem o matematiku. Publikácia môže byť využitá ako v priamej výučbe, keď učiteľ zadáva zaujímavé úlohy žiakom, ktorí ľahšie porozumejú bežnému matematickému učivu, tak i vo voľnom čase žiakov v podnetnom rodinnom prostredí spolu s ich rodičmi, ktorí majú záujem o rozvoj matematického myslenia svojho dieťaťa. Úlohy sú volené tak, aby žiaci využívali viaceré možnosti vyriešiť úlohy, a to rôznymi spôsobmi podľa toho, akým matematickým aparátom je aktuálne žiak vybavený – napr. experimentom, úvahou, rovnicami, sústavami rovníc a pod. Úlohy sú rozdelené do niekoľkých kapitol, avšak jednotlivé témy sa často prelínajú. Úlohy nie sú jednoznačne zaradené, i preto je možné ich riešiť rôznymi metódami. Niektoré úlohy prehlbujú učivo základnej školy (ide najmä o úlohy s vyššou náročnosťou, než je bežné na ZŠ) a niektoré učivo rozširujú, ako napríklad kvadratické rovnice, kombinatorika, pravdepodobnosť, Euklidove vety a pod. S týmito témami sa v matematike základnej školy obvykle nestretneme, ale matematicky nadaní žiaci môžu byť dostatočne mentálne zrelí na to, aby problematiku pochopili a úlohy úspešne riešili. Objavovanie nových súvislostí a zákonitostí rozvíja ich matematické myslenie. Žiakov môže problematika zaujať a byť podnetná k hlbšiemu štúdiu. Dosiahnuť správny výsledok je určite dôležité, ale ešte dôležitejšia je cesta, ktorá k výsledku viedla. Žiak by mal byť schopný zaznamenať postup riešenia, zapísať myšlienkové pochody, ktoré viedli k riešeniu. Pri niektorých úlohách je potrebná trpezlivosť pri hľadaní všetkých riešení. Nemali by sme tiež zabúdať na skúšku správnosti, ktorá umožní nájsť prípadnú chybu. Nadaní žiaci nie sú neomylní, robia tiež chyby, ale je dôležité s chybou ďalej pracovať a poučiť sa z nej. Publikácia obsahuje ukážky žiackych riešení niektorých úloh, 37 riešených úloh a 225 neriešených úloh s výsledkami.

ZÁVER

Jednou z najdôležitejších stratégií pri vyučovaní nadaných žiakov je udržiavať ich motiváciu. Mnohí nadaní žiaci sú motivovaní sami, ale existuje aj vysoké percento žiakov, ktorí potrebujú zistiť, čo ich zaujíma, a potom sa tomuto záujmu venovať v triede a mať možnosť výberu. Pri premýšľaní o motivačných aktivitách pre nadaných žiakov môžu teraz učitelia využiť množstvo online zdrojov na nájdenie aktivity, ktorá zodpovedá prakticky akémukoľvek záujmu žiaka. Starostlivé zváženie činností týkajúcich sa obsahu, procesu a produktu je pre učiteľov kľúčové, ak chcú navrhnúť a realizovať vyučovanie, ktoré bude výzvou pre všetkých nadaných žiakov.

LITERATÚRA

BOROŠ, J. – ONDRIŠKOVÁ, E. – ŽIVČICOVÁ, E.: *Psychológia.* Bratislava: IRIS, 1999, s. 139. ISBN 80-88778-87-5.

BOROŠ, J.: *Príručka pre výchovných poradcov*. Bratislava: SPN, 1980.

DOČKAL, V.: *Psychológia nadania*. Bratislava: SPN, 1987, s. 26.

DOČKAL, V.: *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-840-3.

FOŘTÍK, V. – FOŘTÍKOVÁ, J.: *Nadané díte a rozvoj jeho schopností*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.

HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 338. ISBN 978-80-7367-569-1.

HŘÍBKOVÁ, L.: *Nadání a nadaní*. Praha: Grada, 2009. s. 14. ISBN 978-80-247-1998-6.

HŘÍBKOVÁ, L.: *Základní témata problematiky nadaných*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-25-9.

JABLONSKÝ, T. : Rozvíjanie sociálnych zručností a kompetencií žiakov ZŠ. In: *Disputationes Scientificae – Universitas Catholicae in Ružomberok*, 2008, roč. VIII , č. 3, s.33-38. ISSN 1335-9185

JABLONSKÝ, T.: *Tvorivosť - bazálna zložka nadania u detí v procese edukácie*. In: Tvorivé vyučovanie. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2008. - ISBN 978-80-8084-374-8. - S. 55-61.

JABLONSKÝ, T.: The pedagogy of the gifted child. In : *Global Education up to do Future*. Warszawa: OWP"SIM", 2007/2008, s. 85-90, ISBN 978-83-920432-8-6.

JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003, s. 11. ISBN 80-89005-11-X.

LAZNIBATOVÁ, J.: *Nadané dieťa*. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava: IRIS, 2001, s. 16-17. ISBN 80-88778-32-8.

LAZNIBATOVÁ, J. – MAČIŠÁKOVÁ, V.: Osobnostné, sociálne a emocionálne charakteristiky vývinu intelektovo nadaných. In: *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, roč. 35, 2000, č. 4, s. 304 - 322.

LAZNIBATOVÁ, J.: *Sociálne vzťahy a atmosféra výchovno-vzdelávacieho procesu v triedach pre nadané deti*. In Zborník příspěvků, č. 3. Šlapanice u Brna, 5. Zjazd Asociácie školskej psychológie SR a ČR, 1998, [cit. 31. 1. 2009]. Dostupné na internete< http://www.lfhk.cuni.cz/mares/sp/casopis/98/clanky/laznibatova_sb.htm >

LAZNIBATOVÁ, J. – JURÁŠKOVÁ, J.: Nové prístupy k vzdelávaniu nadaných detí. In: *Pedagogické rozhľady*. 2000, roč. 9, č. 3. s. 18.

LIMONT, W.: *Teoria i praktyka edukacji uczniow zdolnych*. Krakow: Impuls, 2004.

MESÁROŠOVÁ M.: *Nadané dieťa. Poznávanie a rozvíjanie ich osobnosti*. Prešov: Manacon, 1998. ISBN 80-85668-64-5.

MUSIL, V.: *Cesty k nadaniu*. Bratislava: Smena, 1985.

OSTATNÍKOVÁ, D. – LAZNIBATOVÁ, J. – JURÁŠKOVÁ, J.: *Spoznajte nadané dieťa*. Bratislava: Asklepion, 2003. ISBN 80-7167-068-5.

PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 322. ISBN 80-7178-772-8.

SIEWERT, H.: *Inteligenčné testy*. Bratislava: Ikar, 1997. ISBN 80-7118-311-3.

SZOBIOVÁ, E. – ŠUPLATOVÁ, L.: Tvorivosť a osobnostné vlastnosti nadaných detí. In: *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, roč. 41, 2006, č. 3., s. 195 – 208.

VAŠEK, Š.: *Špeciálna pedagogika*. Bratislava: Sapientia, 2008. ISBN 978-80-89229-11-6.

VESELSKÝ, M.: *Pedagogická psychológia 2*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005, s. 22. ISBN 80-223-1911-2.

ZELINA, M.: Výchova nadaných detí. In: *Rodina a škola.* 1999, roč. 47, č. 9, s. 7.

Metodické pokyny na zaraďovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov pre intelektovo nadaných žiakov, č. CD-2005-19376/26377-1:091schválené Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 25. augusta 2005 s platnosťou od 1. septembra 2005, aktualizované k 1. septembru 2008. VÚDPAP, 2008. Dostupné na internete http://www.vudpap.sk/sk/projekty

https://degree.astate.edu/articles/k-12-education/5-activities-for-gifted-talented-classroom.aspx)

https://degree.astate.edu/articles/k-12-education/can-gaming-help-gt-students.aspx)

http.//www.statpedu.sk/

http://www.minedu.sk/data/USERDATA/Legislativa/Vyhlasky/2008_307.pdf.

http//:www.centrumnadania.sk/

Návrh zásad rozvoja nadaných detí a mládeže – podklad do zákona o výchove a vzdelávaní, 17. apríl 2007.

http://www.smnd.sk/

http://www.nadanie.sk/

ISBN 978-80-561-1039-3